

Bestuursrapportage I-2023

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Leeswijzer	4
Programma 1 Bestuur en veiligheid	5
Programma 2 Ruimte en wonen.....	12
Programma 3 Water en bodem.....	16
Programma 4 Natuur en milieu	25
Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling	42
Programma 6 Energie	50
Programma 7 Landbouw en voedsel.....	56
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	62
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	68
Programma 10 Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	73
Algemeen financieel beleid.....	80
Paragrafen.....	81
Bedrijfsvoering.....	81

Leeswijzer

Voor u ligt de eerste bestuursrapportage van 2023. Deze rapportage is opgezet als een afwijkingenrapportage. In deze bestuursrapportage rapporteren wij middels een stoplichtenmodel over de voortgang van de uitvoering van doelstellingen en prestaties in de eerste kwartaal van 2023 en lichten we afwijkingen nader toe.

Per programma geven we het verloop van de doelstellingen en prestaties weer, waarbij afwijkingen (stoplichtkleur 'oranje', of 'rood') van de planning nader worden toegelicht. Voor doelstellingen en/of prestaties die op koers liggen (stoplichtkleur 'groen') is het uitgangspunt dat geen toelichting vereist is. Uitgezonderd zijn sommige doelstellingen, waarvoor toch een toelichting wordt gegeven om zodoende relevante inzichten over de voortgang aan PS te verschaffen.

Ook zijn de doelstellingen/prestaties van het programma Natuur en Milieu geactualiseerd op basis van het [Beleidskader Natuur 2030](#). Hierdoor zijn de toelichtingen op de doelstellingen en prestaties ook opgenomen, zoals dat gebruikelijk is bij de begroting.

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren;
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren;
- Wat mag het kosten?. Dit is het overzicht met verloop van de begroting t/m wijzigingen n.a.v. deze bestuursrapportage.

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

De uitvoering van het programma Bestuur en Veiligheid ligt op koers. In de eerste maanden van dit jaar is gewerkt aan de totstandkoming van het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur vanuit de [startnotitie Toekomstbestendig Bestuur](#). Door Provinciale Staten is medio 2022 besloten om de besluitvorming daarvan te verplaatsen naar de nieuwe bestuursperiode. Op dit moment wordt verder gewerkt aan de inhoud voor het beleidskader waarbij we ook in gesprek zijn met gemeenten regio's en waterschappen. Ook met het ministerie van Binnenlandse Zaken is nauw contact, om zo de verbinding te kunnen leggen met de [Actieagenda Sterk Bestuur](#) die de minister op 20 januari naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. Met de zekerheid dat de Omgevingswet per 1 januari 2024 wordt ingevoerd, kan in de komende periode het participatiebeleid en de participatieverordening worden uitgewerkt. Dit is onderdeel van het eerdergenoemde beleidskader.

Vanuit het initiatiefvoorstel 'Kind en democratie' worden dit jaar weer verschillende instrumenten ingezet om jongeren meer te betrekken bij de democratie. Naast de voorbereidingen op de jaarlijkse Jongerentop zijn we aan de slag met de uitwerking van de suggesties uit het [manifest van de Young Professionals](#) dat eind 2022 werd aangeboden, en de ontwikkeling van een Brabantse generatietoets.

Op 20 januari 2023 vond een oordeelsvormende themabijeenkomst plaats over de bestuursopdracht Veilig en Weerbaar Brabant. Daarbij stond het rapport "[Reflectief onderzoek naar provinciale rolneming aanpak ondermijning](#)" centraal. Aan de hand van een documentenanalyse, interviews met respondenten en een analyse blijkt het rapport terug op de huidige bestuursperiode tot nu wat betreft de provinciale rolneming, uitgevoerde acties en behaalde resultaten in relatie tot de bestuursopdracht Veilig en Weerbaar Brabant. Tevens geeft het handvatten en scenario's voor de provinciale rolneming in het tegengaan van ondermijning in de aanstaande bestuursperiode. Ondanks dat de landelijke Actieagenda (vooralsnog) is gestopt gaat de Brabantse aanpak vakantieparken in ieder geval in 2023 door, waaronder de inzet van een vitaliteitsmanager. De Subsidieregeling verwijdering drugsafval is aanzienlijk verruimd, waardoor niet alleen nieuwe gedupeerden op een hogere subsidie kunnen rekenen, maar ook eerdere gedupeerden een nabetaling hebben ontvangen bovenop de eerder uitgekeerde subsidie.

Op 20 januari 2023 vond een oordeelsvormende themabijeenkomst plaats over de bestuursopdracht Veilig en Weerbaar Brabant. Daarbij stond het rapport "[Reflectief onderzoek naar provinciale rolneming aanpak ondermijning](#)" centraal. Aan de hand van een documentenanalyse, interviews met respondenten en een analyse blijkt het rapport terug op de huidige bestuursperiode tot nu wat betreft de provinciale rolneming, uitgevoerde acties en behaalde resultaten in relatie tot de bestuursopdracht Veilig en Weerbaar Brabant. Tevens geeft het handvatten en scenario's voor de provinciale rolneming in het tegengaan van ondermijning in de aanstaande bestuursperiode. Ondanks dat de landelijke Actieagenda (vooralsnog) is gestopt gaat de Brabantse aanpak vakantieparken in ieder geval in 2023 door, waaronder de inzet van een vitaliteitsmanager. De Subsidieregeling verwijdering drugsafval is aanzienlijk verruimd, waardoor niet alleen nieuwe gedupeerden op een hogere subsidie kunnen rekenen, maar ook eerdere gedupeerden een nabetaling hebben ontvangen bovenop de eerder uitgekeerde subsidie.

In het eerste kwartaal van 2023 werken we verder aan het bevorderen van de brede welvaart in Brabant. Onder andere door de oprichting van het Praktijknetwerk Brede Welvaart. Op 9 maart jl. vond de kick-off hiervan plaats, in samenwerking met de VBG. Ruim 50 deelnemers vanuit gemeenten, kennisinstellingen, ondernemers en regionale samenwerkingsverbanden namen deel aan deze bijeenkomst. Doel was om te komen tot een jaaragenda waarin we elkaar inspireren en motiveren om te komen van brede welvaart

denken naar brede welvaart doen. De sessie heeft geleid tot mooie bouwblokken en commitment om hier samen als partners vervolg aan te geven, en tot inzichten als het gaat om het structureel borgen van brede welvaart in beleidsprogramma's en projecten. Daarnaast zijn we gestart met een populatieonderzoek onder 10.000 Brabanders over de vraag hoe zij brede welvaart ervaren, waar ze zich zorgen over maken, hier en nu en in de toekomst. Naar verwachting zijn de resultaten hiervan eind april beschikbaar. We zien dat steeds meer beleidsprogramma's brede welvaart dimensies en thema's opnemen binnen beleidskaders, waaronder recentelijk milieu en leefomgeving. Verder zien we dat binnen alle regiodeals brede welvaart centraal staat.

In het eerste kwartaal zijn we voor gezondheid aan de slag gegaan met het onderdeel 'alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid' volgens het principe "Health in all Policies". Gezondheid is een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet. Daarom werken we eraan om gezondheid in alle provinciale programma's een plek te geven. We hebben per programma een verandertheorie opgesteld en zijn actief aan de slag om gezondheid expliciet te verankeren in beleid en het inzicht te vergroten hoe impact wordt gemaakt op de ervaren gezondheid van de Brabander. Door deze actieve werkwijze verzilveren we de meekoppelkansen en leren wij steeds bij. Concrete meekoppelkansen zijn bijvoorbeeld de pilots met Levendig Brabant en Economie over 'beweegvriendelijke wijken'. Een pilot waar in 15 gemeenten wordt nagedacht over hoe we de openbare ruimte in wijken inrichten zodat we meer mensen aan het sporten en bewegen krijgen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

Wat gaan we daarvoor doen?

Cursus 'Vergroting weerbaarheid' verzorgen voor provinciale collega's, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100	100		

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2023	2024	2025	2026
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	15			

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	10.000			

De streefwaarde van 10.000 jonge bezoekers is – mede vanwege de opstartfase en beperkingen door schoolroosters – waarschijnlijk voor 2023 te ambitieus. De verantwoordelijke organisatie, de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant, beziet de mogelijkheden om de doelgroep te verbreden. Verder vindt overleg plaats over een grotere regionale dekking van een Risk Factory over heel Brabant.

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven. Om de voortgang inzichtelijk te maken en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf en stellen we een [uitvoeringsagenda](#) op.

Indicator 2023

- We stellen een uitvoeringsagenda brede welvaart op. Na vaststelling zullen indicatoren en streefwaarden worden verwerkt

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de [Uitvoeringsagenda Gezondheid 2021-2023](#) werkt Brabant aan een gezonde samenleving.

Indicator 2023

- De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEG, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEG in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.
In GGD-regio West-Brabant was de LGEG in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.
- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen in de begroting 2023

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolname provincie

Uitvoering geven aan een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) wat bijdraagt aan het versterken van brede welvaart in Brabant

- De opdracht aan de fondsbeheerder om tot oprichting van het fonds te komen en het aantrekken van het benodigde fondskapitaal van 20 mln. is officieel op 31 december jl. afgelopen. We hebben deze opdracht met nog 3 maanden verlengd om alsnog het benodigde fondskapitaal binnen te halen.

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

- In het recent verschenen [advies](#) van BrabantAdvies over het GezondheidsInformatieknooppunt staat helder verwoord dat dit een belangrijk, maar lastig traject is. Het meten van gezondheidswinst en effecten van beleid daarop is complex, maar is van grote meerwaarde. In fase 1, gereed juli 2023, wordt gewerkt aan een monitor van de provinciale gezondheidsindicatoren. Daarna wordt in fase 2, samen met partners, gewerkt aan het doorontwikkelen van indicatoren die er vanuit gezondheidsambities echt toe doen. Op die manier werken we lerende weg aan een instrument dat PS helpt haar controlerende taak uit te voeren, maar ook bruikbaar is om in samenhang met partners beleid en interventies te ontwikkelen die bijdragen aan gezondheidswinst voor alle Brabanders. Voor fase 1 loopt het project nog op planning voor fase 2 is dat onzeker aangezien de doorontwikkeling met partners naar verwachting meer tijd en afstemming gaat vragen om echt zicht te krijgen op de vraag waar gezondheidswinst valt te behalen. We zijn daarbij afhankelijk van de inzet en het tempo van vele partijen.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2023

Alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid.

Organiseren dag van de gezondheid

Indicator	2023	2024	2025
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	Pm	Pm
De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid	66,7	stijgend	

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Indicatoren:

- In 2023 formuleren we een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2023.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

De Wet versterking participatie op decentraal niveau regelt de betrokkenheid van inwoners bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid van de provincie. De wet zal op zijn vroegst in werking treden per 1 januari 2024. Daarbij gaan we ervan uit dat de parlementaire behandeling in 2023 plaats gaat vinden. Na inwerkingtreding hebben provincies nog twee jaren de tijd om de participatieverordening te implementeren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en –uitvoering

Indicator	2023	2024	2025	2026
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	0	0	0

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

Er wordt achteraf gerapporteerd over de opkomst.

- De opkomst bij verkiezingen voor Provinciale Staten van Noord-Brabant op 15 maart 2023 bedroeg 55,5%.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2023 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Indicator:

- Eind 2023 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

- Naar verwachting wordt deze indicator gedurende het jaar 2023 gerealiseerd. Bij het onderdeel toezicht op Huisvesting vergunninghouders heerst, net als in 2022, onverminderd druk op de opvang van asielzoekers. Het jaar 2022 laat een positief stijgende lijn zien, waarbij een groot aantal gemeenten over het 2e halfjaar 2022 een overrealisatie laten zien. Overeenkomstig de wens van het Rijk hebben zij een voorsprong bereikt op de veel hogere taakstelling over het 1e halfjaar 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2023	2024	2025	2026
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100%*	100%*	100%*	100%*

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2022: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Voor de lancering van de nieuwe investeringsronde BOF2 is de oprichting van een verbonden partij noodzakelijk, hiervoor moet een procedure van wensen en bedenkingen worden doorlopen. De investeringsronde loopt. Het resultaat daarvan is bepalend voor de te zetten vervolgstappen. Er kan nog geen zicht worden gegeven op de tijdsplanning.
- Bij het huidige kabinetsbeleid blijft onverminderd een grote financiële onzekerheid voor gemeenten voor het jaar 2026 en latere jaren. Voor het toezicht op de gemeentebegroting 2024 (per einde 2023) kan dit invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van de rol van het financieel toezicht.
- De Wet versterking participatie op decentraal niveau is nog niet geagendeerd voor parlementaire behandeling. Mocht de wet niet in 2023 worden behandeld, dan verschuift de noodzaak om in 2023 te besluiten over een participatieverordening.

Wat mag het kosten?

1. Bestuur en veiligheid	Bedragen x € 1.000		
	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	24.316	3.554	27.870
Baten	2	-	2
Saldo baten en lasten	24.314 N	3.554 N	27.868 N

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Het programma loopt op koers. Er liggen grote opgaven voor het ruimtelijk domein. In december 2022 vroeg het Rijk aan provincies om hiertoe het 'ruimtelijke voorstel' te maken en om als regisseurs de nationale opgaven (NOVI) te verbinden met de regionale opgaven (zie [memo gedeputeerde](#)). Dit voorstel, wat als eerste een katalysator kan zijn om nóg meer samen te werken met onze Brabantse partners, geeft straks inzicht of de uitvoering van de opgaven ruimtelijk mogelijk is. Het ruimtelijke voorstel, voorzien in oktober 2023, zal eind dit jaar leiden tot een ruimtelijk arrangement met daarin afspraken tussen Rijk en provincie (zie verder statenmededeling [Brabantse aanpak nationale opgaven en het ruimtelijk voorstel](#)).

Naast de opgave in het landelijk gebied, de klimaat en energieopgave is ook de verstedelijkingsopgave een belangrijk onderdeel van de ruimtelijke puzzel. Op dit moment wordt gewerkt aan het ontwikkelperspectief en de 1e uitvoeringsafspraken [NOVEX Stedelijk Brabant](#).

Één van de gebiedsopgaves binnen de NOVEX Stedelijk Brabant betreft gebiedsontwikkeling Eindhoven XL. Op 3 februari 2023 is PS akkoord gegaan met de oprichting van de entiteit om deze majeure gebiedsontwikkeling te realiseren (zie [PS 71/22](#)). Daarnaast is 7 maart 2023 tezamen met de gemeente Breda het ontwikkelperspectief vastgesteld voor de gebiedsontwikkeling 't Zoet, waarin de inhoudelijke visie op de ontwikkeling van dit gebied wordt verwoord.

Begin maart zijn de regionale woondeals afgesloten. In deze regionale woondeals is door GS samen met gemeenten, Rijk en andere partijen de provinciale woningbouwopgave vertaald naar concrete locaties en afspraken over de versnelde uitvoering van de woningbouw (zie [statenmededeling](#)). Ook geven we uitvoering aan regeling voor collectieve woonvormen en zetten we in op het realiseren van flexwoningen.

Op het terrein van werklocaties is, op basis van de eind 2022 gemaakt regionale afspraken, in februari 2023 een [voorbereidingsbesluit](#) genomen om de ontwikkeling van grootschalige logistiek op ongewenste locaties te beperken. Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan de in 2022 opengestelde regeling Grote Oogst voor de verduurzaming van een 13-tal bedrijventerreinen.

Tot slot is na opwerking in 2022 het [Beleidskader Leefomgeving](#) aangeboden aan PS en is door GS het ontwerp beleidskader Wonen en Werken vastgesteld. De vaststelling van beide beleidskaders is voorzien in de tweede helft 2023.

De uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) gaat onverminderd verder, en vraagt dat we steeds blijven inspelen op een aantal onzekerheden die verbonden zijn aan de landelijke beleidsontwikkeling. Tegelijk zien we ook dat juridische ontwikkelingen zich in hoog tempo opvolgen en de uitvoering/toestemmingsverlening bemoeilijken. We zijn via de wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en het programma bij de Wsn verbonden aan de landelijke (wettelijke) doelen, waarbij via het coalitieakkoord de eerder gestelde doelen voor stikstof naar voren zijn gehaald in de tijd. Dat betekent dat onder nog grotere tijdsdruk zowel landelijk generiek, provinciaal generiek als gebiedsgericht extra inzet op reducerende maatregelen nodig is.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

Indicator:

- Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Uitvoering geven aan nieuwe Omgevingswet

De invoering is verder uitgesteld tot 1 januari 2024.

Uitvoering geven aan verstedelijkingsstrategie en vaststellen verstedelijkingsakkoorden

Participeren in 10 tot 12 stedelijke transformaties

Faciliteren transformatie landelijk gebied

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Indicator	2023	2024
Start aankoopprocedures piekbelasters MGA1	9 wordt 0	14 wordt 0
Aantal ondersteunde transacties door het Ondersteuningsloket Stikstof	60	
Oplevering actualisaties stikstofanalyses en natuurdoelanalyses voor de Brabantse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden t.b.v. de gebiedsplannen	Natuurdoelanalyses + gebiedsplan gereed	

- In 2023 waarschijnlijk verschillende rijksregelingen opengesteld: Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijlocaties (LBV), LBV+ en MGA2, opvolger van de MGA1. Openstelling voor LBV en LBV+ wordt verwacht vanaf juni. De criteria voor deze regelingen worden medio 2023 bekend. Aan de hand daarvan zullen de nieuwe streefwaarden voor de te starten aankoopprocedures worden vastgesteld en opgenomen in de begroting. Daarom is de benaming van de indicator aangepast naar 'Start aankoopprocedures piekbelastersregeling MGA1', zijn de aantallen van de startende aankoopprocedures MGA1 op 0 gezet en zullen de indicatoren voor de nieuwe rijksregelingen bij Burap-II volgen.

In 2023 zullen naar verwachting 40 transacties worden ondersteund door het stikstofloket. De verwachting is dat er minder ondersteuning zal zijn rondom transacties die leiden tot een Wnb-vergunning (door de onzekerheden voor verlening van vergunningen) maar er juist vanwege de onzekerheden veel ondersteuning nodig zal zijn voor het informeren, beantwoorden van vragen en bespreken van andere mogelijkheden.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

Indicatoren:

- Toename woningvoorraad: in de periode 2022 t/m 2030 worden - in lijn met de Nationale Woon- en Bouwagenda (NWBA) -119.500 woningen (ca. 13.250 per jaar) aan de voorraad toegevoegd, waarvan:
 - 36.000 sociale huurwoningen (ca. 4.000 per jaar)
 - 43.750 middeldure huur- (< € 1.000,-) en betaalbare koopwoningen, onder de NHG-grens van ≤ € 355.000 (ca. 4.850 per jaar).
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. 70% van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.
- In 2022 zijn 13.850 woningen aan de Brabantse voorraad toegevoegd, het hoogste niveau in 25 jaar. Dit jaar laten de groeicijfers een minder rooskleurig beeld zien. De inschatting voor 2023 komt uit op een (netto) groei van de voorraad met ca. 10.500 woningen. De oorzaken zijn divers, waaronder de stikstofproblematiek, bouw- en energieprijzen, renteontwikkelingen etc. Ondanks het minder rooskleurige beeld blijven we ons inspannen om de benodigde woningbouwaantallen te halen en de versnelling in de woningbouw te realiseren. Dit doen we bijvoorbeeld door het realiseren van extra flexwoningen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen

Stimuleren van nieuwe woonvormen

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Indicatoren:

- Ontwikkeling van werklocaties
Per regio/Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) komen we tot een afsprakenkader om de vraag naar en aanbod van werklocaties/bedrijventerreinen in evenwicht te brengen en te houden. Vraaggericht ontwikkelen maakt daarvan deel uit.
- Verduurzamen van werklocaties
13 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst").
- Versterken campussen
Positie van campus in ecosystemen te versterken en daarmee toename van bedrijvigheid en aantal werknemers:
Aantal bedrijven: 2023 > 2022
Aantal werknemers: 2023 > 2022

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van verduurzaming op 13 'Grote Oogst' locaties

Faciliteren van campussen

Actualiseren van (regionale) afspraken inclusief (on)mogelijkheden XXL-logistiek

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
2. Ruimte en wonen			Bedragen x € 1.000
Lasten	56.096	13.857	69.954
Baten	19.505	11.329	30.834
Saldo baten en lasten	36.591 N	2.529 N	39.120 N

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

Het programma ligt deels op koers. Als provincie hebben we wettelijke taken om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. We werken aan schoon, voldoende en veilig water, een schone en vitale bodem en aan klimaatadaptatie. De opgaven zijn groot en urgent: de huidige toestand van water en bodem in Brabant is op veel plekken onvoldoende en er wordt niet voldaan aan de wettelijke doelen ([Europese Kaderrichtlijn water – KRW](#)) voor waterkwaliteit en tegengaan van verdroging. Veel natuurgebieden in Brabant zijn daarbij structureel verdroogd. De KRW is daarbij niet vrijblijvend: uiterlijk eind 2027 moeten alle wateren in een goede toestand zijn.

In diverse projecten - beek- en kreekherstel, hydrologische maatregelen voor N2000 en natte natuurparels - wordt gewerkt aan het behalen van de KRW-doelen en is met de Waterschappen een eerste tranche van projecten opgenomen in de programmering. Zichtbare resultaten zijn er onder meer bij de Kleine Beerze en de Aa. Samen met de waterschappen scherpen we in 2023 de programmering tot en met 2027 aan.

In het voorjaar 2023 is de [Droogteagenda voor Brabant](#) bekrachtigd, die de provincie samen met onze waterpartners binnen het Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg (BBG) heeft opgesteld. De concept-droogteagenda geeft invulling aan het advies van de commissie Droogte Noord-Brabant "Zonder water, geen later" uit september 2022. Daarnaast is Gedeputeerde Staten met Brabant Water een nieuwe [bestuursvereenkomst 2023-2030](#) aangegaan voor een duurzame drinkwatervoorziening in de toekomst.

De negen Brabantse werkregio's (gemeenten en waterschappen) hebben beroep gedaan op de Bijdrageregeling Klimaatadaptatie projecten Noord-Brabant met 15 projectaanvragen met een totale aanspraak aan financiële middelen van € 2,7 mln. van de beschikbare € 3 mln. Deze projecten dragen bij aan een klimaatbestendig Brabant dat is ingericht en bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering.

Begin februari 2023 is het Netwerk Vitale Bodem Brabant gelanceerd. Het netwerk is ontstaan vanuit de behoefte om bodemkennis meer te bundelen en om praktijk en kennisleveranciers dichterbij elkaar te brengen. Daarnaast wordt in 2023 gestart met de uitvoering van het project BodemUP 2.0. Met BodemUP 2.0 worden de komende jaren 2200 Brabantse boeren begeleid bij het nemen van maatregelen om de bodem- en waterkwaliteit en het productievermogen te verbeteren.

De rivierverruimingsprojecten en projecten voor de verbetering van de primaire waterkeringen zijn verder voorbereid, maar lopen mogelijk enige vertraging op als gevolg van de algemene prijsstijgingen en de stikstofproblematiek.

Naast verdere uitvoering van het [RWP](#) staat 2023 in het teken van beoordeling en implementatie van aanvullend beleid, onder meer het rijksbeleid 'Water en Bodem Sturend'. Naar verwachting is hiervoor een beleidsaanvulling van het provinciale RWP 2022-2027 nodig. Daarnaast wordt verdere invulling gegeven aan de onderdelen water en bodem in de [ruimtelijke puzzel](#) van Brabant en het Brabants Programma Landelijk gebied (BPLG), waarvan in maart 2023 de [Houtskoolschets](#) is vastgesteld.

De afgelopen maanden hebben het beeld bevestigd dat de in het RWP vastgestelde opgave voor water en bodem, het beschikbare budget van het RWP overstijgt (zoals reeds als risico gemeld bij het [Statenvoorstel Visie klimaatadaptatie](#) en [Statenvoorstel RWP](#)), waarbij we tevens een druk op het budget zien vanuit uitvoeringsrisico's op diverse terreinen. We kijken naar een aanscherping van dit beeld en zoeken tegelijkertijd naar aanvullende financiering zoals uit het BPLG.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Acreaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

 Bovenstaande indicatoren vergen een langetermijnaanpak en medewerking van veel partijen. We moeten meer inzet plegen om bovenstaande indicatoren tijdig te halen. Daarom hebben we in 2021 nadere afspraken gemaakt met onze waterpartners in het [Grondwaterconvenant 2021-2027](#) en de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOKs). Daarnaast is Gedeputeerde Staten met Brabant Water een nieuwe [bestuursovereenkomst 2023-2030](#) aangegaan voor een duurzame drinkwatervoorziening in de toekomst. Waarbij ook afspraken richting de industrie zijn opgenomen. Met de waterschappen zijn afspraken vastgelegd en/of in een afrondend stadium over invulling van extra in te zetten capaciteit om de uitvoering van de maatwerkovereenkomsten te verstevigen. Daarbij wordt voor een deel opgelopen tegen toenemende krapte op de arbeidsmarkt. De waterschappen hebben aanvragen ingediend op basis van de Bijdrageregeling Water en Bodem, waarmee middelen naar de waterschappen gaan voor projecten gericht op verdrogingsbestrijding ten behoeve van de natte natuurparels.

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwateronttrekkingen

Indicator	2023	2024	2025	2026
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2023	2024	2025	2026
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen zijn getroffen (cumulatief)	300	3.500	6.500	8.000

Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen zijn getroffen, inclusief bodemverbeteringsmaatregelen (cumulatief)	300	7.000	13.000	18.000
--	-----	-------	--------	--------

- De uitvoering van de verdrogingsopgave binnen en buiten de Natte Natuurparels (NNP) betreffen ingewikkelde gebiedsprocessen die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Daarom blijft de realisatie in 2023 achter en passen we de streefwaarde 2023 aan van cumulatief 1.500 ha binnen NNP naar 300 hectare. En buiten NNP van 3.000 hectare naar 300 hectare. In de eerste helft van 2023 wordt de totale programmering en planning tot en met 2027 met de waterschappen besproken in overleggen van GS met de Noord-Brabantse Waterschapsbond.

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

- De waterkwaliteit voldoet niet overal aan de wettelijke eisen, dit komt mede doordat het in uitvoering krijgen van oppervlaktewaterprojecten door de gebiedspartners meer tijd vergt dan voorzien, en het effect van maatregelen in grondwaterbeschermingsgebieden door de complexiteit van het bodem- en watersysteem pas met enkele jaren vertraging zichtbaar is. In het kader van 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander' hanteren we als gezondheidsindicator vanuit Schoon Water "Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025": schoon drinkwater vormt een essentiële basis voor een gezond leven.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden (*)	65%	70%	80%	80%
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	6	8	8
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)	80%	80%	80%	80%

(*) Indicator mogelijk aan te passen n.a.v. plan van aanpak 7e NAP en ontwikkelingen overgang van 6e naar 7e NAP medio 2022.

Schoon oppervlaktewater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en krekken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	45	300	400	410
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW doelstelling 232 stuks in 2027)	34	125	150	155

De uitvoering van beek- en kreekherstel, natuurvriendelijke oevers en vismigratieknelpunten betreffen ingewikkelde gebiedsprocessen die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gedacht. Daarom blijft de realisatie in 2023 achter en passen we de streefwaarde 2023 voor Beek- en kreekherstel en Natuurvriendelijke oevers aan van cumulatief 200 kilometer naar 45 kilometer. En voor vismigratieknelpunten van 75 naar 34 stuks. In de eerste helft van 2023 wordt de totale programmering en planning tot en met 2027 met de waterschappen besproken in overleggen van GS met de Noord-Brabantse Waterschapsbond.

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofwatersysteem en het regionaal watersysteem

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

De rivierversuimingsprojecten en de verbetering van de primaire waterkeringen gebeurt door de gezamenlijk partners via een gebiedsgerichte aanpak. De projecten lopen mogelijk enige vertraging op als gevolg van de algemene prijsstijgingen en de stikstofproblematiek. We verwachten dat dit in de totaalplanning tot en met 2050 niet tot problemen leidt.

De verbetering van de regionale keringen verloopt volgens planning.

In 2022 zijn we gestart met een analyse van de impact van de [Kamerbrief over "Water en Bodem sturend"](#) en het nieuwe programma Integraal Riviermanagement (IRM) ten aanzien van reservering van zonodig extra ruimte binnen- en buitendijks voor toekomstige rivierversuiming en dijkverbeteringen en mogelijke nieuwe projecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>				
– Brabantse Delta	21,4			3.4(***)
– Aa en Maas (*)				
– De Dommel (*)		(**)		
– Rivierenland				

(*) aan de hand van laatste toetsing spelen er bij deze waterschappen geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.

(**) nader te bepalen: in 2024 worden de keringen langs de Afgedamde Maas getoetst, voornamelijk op piping. Daarna pas inzicht in mogelijke verbeteropgave.

(***) aanvullende opgave bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Voortgang rivierversuimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
• Meanderende Maas	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Oeffelt	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2027

• IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crêvecoeur	Vervolg-afspraken			
• Verlengde brug Veerweg Alphen	Realisatie			
<i>Voortgang ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken:</i>				
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Lith-Bokhoven	Voorverkenning			
• Willemstad-Noordschans	Verkenning	Planvorming	Planvorming	
• Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal	Vervolg-afspraken			
• Moerdijk-Drimmelen		Verkenning	Verkenning	
• Standhazensedijk-Drimmelen (versnelde aanpak binnen Moerdijk-Drimmelen)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	

- De projectenlijst ten aanzien van de goedkeuringsbevoegdheid van GS is geactualiseerd op basis van de opgenomen projecten door het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), het betreft: Willemstad-Noordschans, Moerdijk-Drimmelen en Standhazensedijk-Drimmelen. Deze projecten zijn onderdeel van het landelijke HWBP aangezien de keringen niet voldoen aan de vastgestelde normen. Standhazensedijk-Drimmelen is hierbij onderdeel van het traject Moerdijk-Drimmelen maar voldoet in ruime mate niet aan de normen (pipingmechanisme) zodat hier op korte termijn een dijkversterking moet worden gerealiseerd.

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit
Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwaterreserves, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Een vitale landbouwbodem verhoogt het natuurlijke productievermogen van de grond en vergroot de weerbaarheid van de gewassen tegen gewasziekten. Een vitale bodem gaat efficiënt om met mineralen en beperkt zo het uitspoelen van nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater. Verder bevordert een vitale bodem de biodiversiteit. Hoe meer en soortenrijker het leven onder de grond, hoe meer en gevarieerder het leven boven de grond.

De klimaatverandering, met wisselende weersomstandigheden als gevolg, versterkt de urgentie voor een vitale bodem. Hoe vitaler de bodem is, hoe beter de effecten van klimaatverandering (zoals lange perioden van droogte en extreme regenbuien) opgevangen kunnen worden.

Het besef dat een vitale bodem een oplossing biedt voor de vele opgaven waarvoor we aan de lat staan groeit. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de [Kamerbrief "Water en Bodem sturend"](#), waarmee het kabinet water en bodem sturend wil laten zijn bij de ruimtelijke inrichting van ons land. Dit groeiende besef, draagt bij aan het bereiken van onze doelen ten aanzien van een klimaatbestendige vitale bodem. Herstel van de vitaliteit van de bodem vergt meerjarige inzet en effecten zijn pas na enkele jaren merkbaar. Daarom staan deze langetermijnindicatoren op oranje.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp en/of Natuur-inclusieve landbouw / biologische landbouw	3.000	6.000	12.000	20.000

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)
- Een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant vereist een transitie in het stedelijk en landelijk gebied. Waar Brabant nog volledig is ingericht op het zo snel mogelijk afvoeren van water, moeten we de omslag maken naar het vasthouden en koesteren van water. We staan nog aan het begin van deze transitie.
De komende jaren zullen ondermeer de ontwikkelingen in het kader van het Brabants Programma Landelijk Gebied en het leggen van de ruimtelijke puzzel met de regionale uitwerking van de [Kamerbrief "Water en Bodem sturend"](#) sterk bepalend zijn voor de voortgang op een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant. De gewenste transitie in de omgang met water in het licht van een veranderend klimaat vereist ook een omslag in denken en handelen én samenwerking door alle partijen in Brabant, van burger tot bedrijfsleven. In 2023 verschijnen de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI. Onduidelijk is of onze inspanningen voldoende blijken met het oog op de snelheid van klimaatverandering. Daarom staat deze indicator op 'oranje'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2023	2024	2025	2026
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	30%	50%	70%	90%

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal mede gefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	10	15	20	25

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De [Kaderrichtlijn Water](#) opgave voor voldoende en schoon water vergt meer voorbereidingstijd dan door onze uitvoeringspartners, in het bijzonder de waterschappen, gedacht en vergt vanwege kostenstijgingen meer middelen dan heden beschikbaar. Dit onder meer vanwege de complexiteit van de uit te voeren projecten, waardoor de KRW- doelrealisatie 2027 verder onder druk staat en te behalen prestaties in 2023 lastig te ramen zijn. Dit is onderwerp van de programmeringsgesprekken en bestuurlijke gesprekken met de waterschappen.
- Uitvoeringsrisico's zoals eerder benoemd bij [Visie Klimaatadaptatie](#) en het [RWP](#), Burap II-2022 en de Begroting 2023 worden manifest ten aanzien van onderschatting van de kosten van de maatregelen. Mede ten gevolge van de hoge inflatie, maar ook gezien de complexiteit van de projecten in deze laatste KRW-planperiode tot en met 2027 (het "laaghangend fruit" is reeds gerealiseerd in vorige planperiodes).
- Bij de samenwerkingsovereenkomst realisatie heropening Roode Vaart waarbij gemeente Moerdijk en de provincie risicodragende partijen zijn, speelt een juridisch geschil tussen de gemeente Moerdijk en de realiserende bouwcombinatie. Daarnaast is er een geactualiseerde kostenraming. In de tweede helft van 2023 komt meer zicht op de financiële impact van deze ontwikkelingen.
- Reeds eerder in de tekst, en hier samenvattend benoemd, zijn de invulling en duiding van de kamerbrief 'Water en Bodem sturend', de inhoudelijke, instrumentele en financiële uitwerking van het BPLG (waterdoelen, structurerende keuze 'water en bodem'), de vaststelling en uitvoering van de droogteagenda voor Brabant en de in de tweede helft van 2023 verwachte klimaatscenario's van het KNMI voor Nederland. Dit zijn belangrijke ontwikkelingen die doorwerken zowel in de beleidsaanvulling als planvorming en uitvoering van het Regionaal Water en Bodemprogramma (RWP).

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000			
3. Water en Bodem	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	52.266	-854	51.412
Baten	7.864	2.629	10.493
Saldo baten en lasten	44.402 N	3.483 V	40.919 N

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Via deze bestuursrapportage worden de doelen en bijbehorende indicatoren voor Natuur in de provinciale begroting verwerkt zoals deze zijn opgenomen in het [Beleidskader Natuur 2023-2030](#). Een aantal indicatoren wordt in 2023/2024 verder uitgewerkt in lijn met een landelijk monitorings- en rapportagesysteem wat in ontwikkeling is. Dit Beleidskader is in oktober 2022 vastgesteld door Provinciale Staten. In februari 2023 is de [Uitvoeringsagenda Natuur](#) vastgesteld. Provinciale Staten zijn hierover via een [Statenmededeling](#) geïnformeerd. 2023 is het eerste jaar van de inwerkingtreding van dit nieuwe beleidskader en het Uitvoeringsprogramma.

De uitvoering van het natuurbeleid wordt meer in samenhang met andere opgaven (water, bodem stikstof, klimaat, landbouw) opgepakt in de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak. In circa 150 gebieden in Noord-Brabant wordt gewerkt aan de uitvoering van de groene en blauwe opgaven. In en rondom zeventien van deze gebieden komen veel opgaven nauw samen. Het gaat hier om veertien stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en om drie gebieden met een grote klimaatopgave. U bent via twee Statenmededelingen geïnformeerd over de [voortgang van de gebiedsprocessen groenblauwe gebiedsgerichte aanpak](#) en de [voortgang van het instrumentarium van de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak](#).

Voor vijftien N2000 gebieden zijn dit voorjaar de natuurdoelanalyses opgeleverd en deze zijn ter toetsing aangeboden aan de landelijk Ecologische Autoriteit. Uit de natuurdoelanalyses blijkt dat in alle gebieden een of meerdere habitats/soorten vallen onder de categorie "nee, tenzij". Dit betekent dat behoud op dit moment niet geborgd is en de instandhoudingsdoelstellingen buiten bereik zijn. Dit betekent dat aanvullende maatregelen genomen moeten worden om de instandhoudingsdoelstellingen op termijn te halen.

Hierdoor is de vergunningverlening voor alle aanvragen met extra stikstofeffecten stil komen te liggen. We bezien de impact hiervan en verkennen mogelijkheden om alsnog tot passende beoordelingen te komen. Om de regie te kunnen voeren op het behandelen van handhavings- en intrekingsverzoeken, ontwikkelen wij een intrekingsbeleid zoals toegelicht in de statenmededeling '[Aanpak intrekings- en aanschrijvingsbeleid Wnb-toestemmingen](#)'. In samenwerking met de omgevingsdiensten onderzoeken wij hoe om te gaan met inrichtingsgebonden en niet-inrichtingsgebonden toezicht en handhaving Wet natuurbescherming (Wnb) gebiedsbescherming. Verdere invulling/wijziging van de VTH-opdracht volgt op het moment dat er meer duidelijkheid is over de impact, en zal in afstemming met de omgevingsdiensten plaatsvinden. Het is in ieder geval zeker dat deze ontwikkelingen van de provincie en de omgevingsdiensten een grote mate van wendbaarheid, samenwerking en focus vragen in de komende periode.

Het [Beleidskader Milieu 2023-2030](#) is vastgesteld, net als de [Uitvoeringsagenda 2023](#). De Uitvoeringsagenda 2024-2027 wordt in 2023 opgesteld en voorgelegd ter besluitvorming. De eerste [vijf projecten](#) uit de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord (SLA) zijn in uitvoering. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom in de haven van Moerdijk en een bijdrage voor twee roulerende meetpunten. Vanaf januari 2023 staan ze in de Graspeel (gemeente Maashorst) en in Prinsenbeek. We zijn bezig met de interne uitvraag voor nieuwe SLA projecten die in

aanmerking komen voor een rijksbijdrage in 2023-2024. Het ankermeetpunt luchtkwaliteit in Nistelrode is per januari 2023 operationeel voor de periode 2023-2026.

Pre(geluid)sanering is nog niet van start kunnen gaan (o.a. door wederom uitstel Omgevingswet tot 1 januari 2024), maar is wel in voorbereiding. Eerste conceptsaneringsplannen zijn vrijwel gereed.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Het Natuurnetwerk Brabant is compleet of onderhanden. De meest cruciale gebieden zijn omgevormd naar natuur. Het Natuurnetwerk Brabant moet ongeveer 129.000 hectare gaan omvatten. In 2027 hebben we zicht op inrichting en beheer van het totale Natuurnetwerk Brabant. Ecologische verbindingzones zijn gerealiseerd of in uitvoering en er zijn ontsnipperingsmaatregelen genomen bij de provinciale (vaar)wegen.

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

- In 2027 hebben we zicht op het beschikbaar hebben van alle gronden voor het Natuurnetwerk Brabant (NNB), via verwerving of functieverandering. Partners geven opnieuw aan dat grondverwerving op vrijwillige basis niet overal tot de gewenste resultaten zal leiden, zeker nu flexibel begrenzen niet meer mogelijk is. Er is veel progressie geboekt in de realisatie van het provinciaal NNB. Het bereiken van ons doel van 3.100 hectare provinciaal NNB komt in zicht. In 2030 is het netwerk volledig ingericht en beheerd, al dan niet via meerjarige verpachting van provinciale NNB gronden. Ook wordt het steeds meer duidelijk dat onze partners niet alle natuurgronden kunnen en willen beheren. Het vinden van voldoende eindbeheerders vraagt ook de komende jaren onze aandacht. Een dossier over eindbeheer volgt later dit jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2030 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave (770 ha van de 9.600 ha) voornog geen budgettaire dekking meer. In 2027 hebben we zicht op realisatie van de totale opgave van 9.600 ha.

Indicator	2012 t/m 2027	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	8.830	6.000	7.000	8.000	8.830

- Nu het provinciale deel van het NNB grotendeels gerealiseerd is zetten we onze energie, via verwerving of functieverandering, op de realisatie van de resterende opgave in het Rijks deel van

het NNB. We investeren, met externe partners, in het zoeken naar alternatieve dekking voor de 770 ha waar op dit moment geen middelen voor beschikbaar zijn. De meerjarenplanning is hierop aangepast.

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. In 2030 is 8.300 ha NNB gerealiseerd (van functie veranderd en ingericht) t.o.v. 2022. In 2030 is de totale opgave van 15.200 ha gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van opgave (770 ha van de 15.200 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.430	9.200	10.000	11.000	12.000

- Inrichting blijft, vooral in het Rijks NNB, achter omdat veel partners eerst alles verwerven zodat de noodzakelijke ecologische en hydrologische maatregelen in een keer genomen worden. We gaan de partners stimuleren om al eerder tot het ecologisch inrichten van delen van gebieden over te gaan, met name daar waar combinaties met hydrologische maatregelen niet aan de orde zijn of niet noodzakelijkerwijs tegelijkertijd opgepakt hoeven te worden. De meerjarenplanning is hierop aangepast.

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat.

In 2030 is 900 ha aan ecologische verbindingzones gerealiseerd of in uitvoering t.o.v. 2022. In 2035 is de totale opgave van 1.325 ha aan EVZ's gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we vanaf 2024 voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer.

Indicator	2012 t/m 2035	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	259	333	408	556

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap.

De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid.

In 2030 is 90.200 ha NNB onder beheer via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2023	2024	2025	2026
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	83.500	84.500	85.500	86.500

- In 2022 bleef dit resultaat achter op de prognose met als belangrijkste reden dat beheer altijd volgend is op het tempo van realisatie van inrichting. De planning is daarom bijgesteld voor de komende jaren. In 2023 wordt een nieuwe doorrekening tot en met 2030 gemaakt die in de volgende bestuursrapportage wordt verwerkt.

Realisatie Faunapassages

Wegen en kanalen die natuurgebieden doorsnijden veroorzaken vaak knelpunten voor de aanwezige fauna en wat tevens een risico voor de verkeersveiligheid vormt. Daarom worden op bekende knelpunten faunapassages aangebracht, passend bij de betreffende fauna ter plaatse. Middels onderzoek zijn de nog resterende knelpunten in beeld gebracht. Gemeenten en waterschappen worden gestimuleerd om daarvoor, aangevuld met andere locaties waar aantoonbaar veel faunaslachtoffers vallen, faunapassages aan te leggen.

In 2030 zijn 200 nieuwe faunapassages in provinciale en gemeentelijke wegen en kanalen aangelegd t.o.v. 2022.

Indicator	2023 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	25	50	75	100

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Naast kwantiteit moet het NNB ook de functionaliteit (samenhang) van het netwerk en de kwaliteit van de natuur borgen. Deels kan deze functionaliteit en kwaliteit al worden afgeleid uit de eerdere indicatoren beheer, realisatie EVZ's en realisatie faunapassages. Daarnaast is het van belang om uiteindelijk ook de natuurdoeltypen, zoals vastgelegd in de ambitiekaart Natuurbeheerplan, te realiseren. Omdat dit voor een belangrijk deel alleen bereikt kan worden als de abiotische omgevingsfactoren in orde zijn (gemaakt) en/of alleen bereikt kan worden bij een langdurig ontwikkelingsbeheer heeft het komen tot 100%

doelrealisatie voor deze prestatie een lange doorlooptijd. In 2030 is het natuurbeheertype van ruim 70% van het NNB gelijk aan het ambitietype.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	60%	62%	64%	66%

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

De achteruitgang is gestopt en de versterking en verbetering van de natuur in en rondom de 21 Brabantse Natura 2000-gebieden is uitgevoerd of in gang gezet.

Omstandigheden voor natte natuur (natte natuurparels, vennen) zijn in en rondom de natuurgebieden op orde.

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Uit de 15 natuurdoelanalyses blijkt dat in alle gebieden een of meerdere habitats/soorten vallen onder de categorie "nee, tenzij". Dit betekent dat behoud op dit moment nog niet geborgd is en de instandhoudingsdoelstelling nog buiten bereik is. Dit betekent dat aanvullende maatregelen genomen moeten worden om de instandhoudingsdoelstellingen op termijn te halen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000 gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

In 2023 zijn voor de 21 Natura 2000-gebieden in Brabant natuurdoelanalyses opgesteld.

De beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden zijn verlengd en/of geactualiseerd, passend bij de actuele inzichten.

In het kader van het Landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN) worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm	pm	pm	pm

- In 2023-2024 wordt een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld. Uit de opgestelde natuurdoelanalyses blijkt dat op dit moment de kwaliteit en kwantiteit van de VHR-soorten en habitattypen nog onvoldoende is.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Er is 13.000 hectare nieuw bos gerealiseerd en 20.000 hectare bos gerevitaliseerd, waarmee CO₂ wordt vastgelegd, verdroging wordt tegengegaan en de biodiversiteit wordt verbeterd.

Van het nieuw te realiseren bos is ongeveer 3.000 hectare een bestaande opgave binnen het Natuurnetwerk Brabant. Van de overige 10.000 hectare wordt 5.000 hectare in het Natuurnetwerk Brabant en 5.000 hectare daarbuiten aangelegd.

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

- Het betreft een forse ambitie met vooralsnog beperkte middelen. Onderdeel van de ambitie is immers om de benodigde middelen te vinden door o.a. medeondertekenaars van het klimaatakkoord op hun medeverantwoordelijkheid aan te spreken, actief te zoeken naar nationale middelen en Europese fondsen en door de ambitie mee te koppelen met andere opgaven zoals woningbouw, energietransitie en circulaire economie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosvorming

In de Brabantse Bossenstrategie staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere bossen zorgen we voor meer binding van CO₂, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitslaande bosbranden.

Het vinden van de daarvoor benodigde middelen maakt onderdeel uit van de ambitie. Voor een deel kan die worden gevonden door deze mee te koppelen aan bestaande provinciale opgaven zoals de realisatie van het NNB. Voor een ander deel moet die worden gezocht bij andere overheden en maatschappelijke partijen die mede het klimaatakkoord hebben ondertekend. Het vinden van financiering is voorwaardelijk voor het realiseren van de onderstaande prestaties.

In het [Actieplan Brabantse Bomen](#) zijn de te nemen acties opgenomen voor de aanleg van nieuw bos en revitalisering van bestaand bos passend binnen de financiële mogelijkheden waar op dit moment zicht op is.

Indicator	2020 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.500	2.500	3.500	4.500
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	3.500	5.000	8.000	11.000

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Maatregelen zijn uitgevoerd voor het behoud en in gang zetten van herstel van de biodiversiteit. Instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden, gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant. De wettelijke taken met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming dragen bij aan het bereiken van doelen.

Indicator:

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022

De biodiversiteit staat onder druk, ook buiten de N2000-gebieden. Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transities naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Meer dan 1000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Invasieve exoten kunnen ook een bedreiging vormen voor inheemse populaties en daarom wordt vestiging en verspreiding ervan tegen gegaan.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

- In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

In 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier (agrarische) collectieven het ANLb uit.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	pm	pm	pm	pm

- Voor de beleidsmonitoring in de nieuwe periode van het ANLb (2023-2028) gaan we de trend in het aantal broedparen van boerenlandvogels volgen (door gebieden met en zonder beheer te vergelijken). Hiervoor wordt in 2023 de indicator bepaald en vervolgens de opdracht aanbesteed voor een nulmeting en monitoring in de daaropvolgende jaren.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Het water-, bodem- en luchtsysteem in en buiten natuurgebieden draagt bij aan natuurherstel en -ontwikkeling. Vanuit andere programma's, zoals het Regionaal Water en Bodem Programma, het Beleidskader Milieu, Beleidskader Leefomgeving, Beleidskader Verstedelijking en het Beleidskader Landbouw en Voedsel wordt mede invulling gegeven aan deze opgave.

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.
- Op 26 januari jl. heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu de nieuwe stikstofdepositiecijfers voor Natura 2000-gebieden gepubliceerd. Op basis van de nieuwe depositiecijfers kan voor gevoelige habitats in Brabantse Natura 2000-gebieden het volgende geconcludeerd worden. In 2020 werd van de ruim 12.000 hectare in de 17 Natura 2000-gebieden bij bijna 11.000 ha (ca 87%) de zogenoemde Kritische Depositiewaarde voor stikstof overschreden. De prognose voor 2030 is dat dit afneemt naar ca 9.000 ha (ca 73%). De prognose voor 2030 is gebaseerd op de ramingen van het Planbureau voor de Leefomgeving in het kader van de Klimaat- en energieverkenning. Daarmee zou het aandeel stikstofgevoelige Natura 2000 met een stikstofdepositie onder de Kritische Depositiewaarde toenemen van ca 13% naar ca 27%.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Programma Natuur werkt aan reductie van emissie van stikstof middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We leveren, waar nodig, een concrete bijdrage aan uitvoeringsprogramma's die bijdragen aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden.

- Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Biodiversiteit en natuur zijn verweven in alle maatschappelijke doelen, in ons denken en doen als samenleving. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt een natuurvriendelijkere inrichting van onze woonomgeving als vanzelfsprekend ervaren. Bedrijven en organisaties zijn zich bewust geworden van de rol die natuur speelt voor hun activiteiten. In economische en ruimtelijke afwegingen nemen we het belang mee van natuur en landschap als belangrijk aspect. Daardoor borgen we dat natuur niet verder versnipperd raakt en dat de basisvoorwaarden niet achteruitgaan.

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke actieplannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

- In 2023 starten we met dit nieuwe onderdeel van het beleidskader Natuur

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen actieplannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

We hebben van alle provinciale beleidsprogramma's in 2023 in beeld gebracht waar aanknopingspunten liggen voor versterking van een Natuurinclusief Brabants beleid. In 2024 hebben we een Brabantse Agenda Natuurinclusief opgesteld. In 2027 zijn alle actieplannen in uitvoering.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal actieplannen in uitvoering	pm	pm	pm	pm

- Planning volgt als de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

In 2023 is op het gebied van soortenbescherming een gebiedsgerichte aanpak doorontwikkeld: in het bijzonder soortenmanagementplannen (smp's). In 2023 is een subsidieregeling opengesteld op het gebied van SMP's.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	pm	pm	pm	pm

Planning volgt als de subsidieregeling opengesteld wordt en duidelijk is hoeveel middelen hiervoor vanuit het rijk beschikbaar komen na 2023.

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

We werken actief aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen, waar dat bijdraagt aan het herstel en verbetering van de biodiversiteit.

In het landelijk gebied willen we een goede balans tussen de verschillende functies zoals natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen. We zoeken actief kansen om functies te combineren om maatschappelijke opgaven op te lossen.

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

De hier gedefinieerde ambitie is opgenomen in het Beleidskader Natuur. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt door het Rijk uitgegaan van 5% tot en met 2023. Dit wordt dan ook opgenomen het op te stellen Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG). Het gaat om groene en blauwe verbindingen die uitwisseling en migratie van planten en dieren versterken. Eind 2023 wordt het BPLG definitief vastgesteld en dan kan er vanaf 2024 een beroep gedaan worden op het transitiefonds. Het Rijk zal een instrumentarium aanbieden. In 2023 zullen we in Brabant een nulmeting laten uitvoeren om te weten hoeveel % dooradering er nu is zodat duidelijk wordt wat de opgave richting 2030 wordt. Deze indicator wordt hier dan op aangepast.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Totdat meer bekend is rond de uitwerking van groenblauwe dooradering binnen het BPLG staan ons bestaande, maar beperktere instrumenten, ter beschikking voor de aanleg en het herstel van landschapselementen in landelijk gebied (buiten het Natuurnetwerk Brabant) waaronder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de stimuleringsregeling landschap (StiLa), aanleg van ecologische verbindingzones of de bossenstrategie buiten het natuurnetwerk.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Meer inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, gemeenten en waterschappen doen mee om meer groen in de woon- en werkomgeving te creëren.

De Brabanders zijn zich bewust van dingen die ze zelf kunnen doen om hun omgeving groener te maken en meer natuur te creëren.

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

De uitwerking en uitvoering van de nieuwe pijler 'Natuur voor en door Brabanders' doen we samen met de Brabanders. Dit is een intensief proces. We schrijven dit niet voor, maar maken hierover procesafspraken met partijen. Wij zien het als onze rol om dit te gaan organiseren en stimuleren, en partijen daaraan te gaan verbinden om mee te doen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

In 2023 is samen met onze partners in het Buurnatuurnetwerk een overzicht opgesteld van (lopende) projecten rond groen in de directe leefomgeving, als basis voor het Actieplan Vergroening dat in 2024 wordt opgeleverd. We zullen ons voor de monitoring baseren op gegevens van het CBS en/of de groenindex van waarstaatjegemeente.nl. In 2023 maken we daarin samen met onze partners de definitieve keuze.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm	pm	pm	pm

In 2023 wordt de bron voor deze indicator samen met partners vastgesteld en daarmee de prognose bepaald. Jaarlijks raadplegen we de bron om de voortgang te volgen.

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

De rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang. Bedrijven en ondernemers zijn, ook financieel, meer en op innovatieve manieren betrokken bij het natuurbeleid. We stimuleren initiatieven waarbij burgers (georganiseerd) natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Indicator:

- Nog nader te bepalen

-

Voor de versterking van de beweging van de vergroening zoeken we aansluiting bij de energie en wijsheid van de samenleving, waarbij de provincie initiatieven uit de samenleving aanjaagt en inspeelt op maatschappelijke ontwikkelingen. We zorgen dat de rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, gemeentes en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang is. We stimuleren initiatieven waarbij burgers georganiseerd natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Wat gaan we daarvoor doen?

Resultaat wordt in overleg met partners bepaald

Resultaten en indicatoren gaan we in 2023 bepalen in overleg met maatschappelijke organisaties en nemen we op in het Actieplan Vergroening dat in 2024 wordt opgeleverd.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Nog nader te bepalen	pm	pm	pm	pm

Milieu

Wat willen we bereiken?

Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen. Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

-
 - In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.800	4.400	4.000

- In verband met een nieuwe rekenmethode die voorgeschreven wordt in de nieuwe Omgevingswet is het op dit moment niet mogelijk om aan te geven of de streefwaarde gehaald wordt (of in de basis nog juist is). Presanering is nog niet van start kunnen gaan (o.a. door wederom uitstel Omgevingswet), maar is wel in voorbereiding. Eerste conceptsaneringsplannen zijn vrijwel gereed.

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2023 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal SLA projecten dat gereed is	1	3	2
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	3	3	2

Zeer zorgwekkende stoffen

De stoffen die het meest schadelijk zijn voor mens, fauna en flora worden "zeer zorgwekkende stoffen" genoemd. Als een bedrijf deze stoffen naar de lucht uitstoot, dan is het bedrijf verplicht om deze uitstoot te minimaliseren. Daarover moeten zij iedere 5 jaar een Vermijdings- en reductieprogramma toezenden, dat door de omgevingsdiensten beoordeeld wordt.

Indicator	2023	2024	2025
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen			
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

Lichthinder

In 2023 wordt een actieplan lichthinder opgesteld.

Indicator	2023	2024	2025
Actieplan lichthinder opgesteld.	1		

Externe Veiligheid

Conform de voorgestelde aanpak uit het beleidskader en de uitvoeringsagenda is bestuurlijk ruim ingezet op reductie van de overschrijding van het risicoplafond. Desondanks is er nog geen sprake van afname van het aantal overschrijdingen. Dit klemt te meer nu de groei van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute nog niet tot stilstand is gekomen. Het rijk is als eerste verantwoordelijk voor dit vervoer en nog niet bereid om haar verantwoordelijkheid in deze te pakken. De bestuurlijke inzet zal dan ook worden voortgezet.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname).	20%		

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Het uitstel van de inwerkingtreding van de Omgevingswet naar 1 januari 2024 heeft ervoor gezorgd dat zowel de provincie als de Omgevingsdiensten meer tijd hebben om zich voor te bereiden op de komst van de Omgevingswet. Zo is er meer tijd om voor te bereiden op de bijbehorende werkprocessen in samenhang met alle partners alsook op de aansluiting op het DSO.

Tevens brengen we via een datagestuurde aanpak het domein rondom de stikstofoxiden (NOx) emitterende bedrijven (inrichtingsgebonden niet-veehouderijen) in beeld en we bepalen daarvoor een adequaat toezichtniveau om op basis daarvan te komen tot een aangepaste programmering van het toezicht op dit thema.

Bij Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's maken we bewuste keuzes (handelingsperspectief) in de selectie van de beschikbare instrumenten, waaronder VTH, om een bijdrage te leveren aan het bereiken van de doelen. VTH en de omgevingsdiensten sluiten aan de voorkant aan bij het opstellen van beleid. Zo krijgen Omgevingsveiligheid en de aanpak van de (potentieel) zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) een belangrijke rol in de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu. Daarnaast kan het Interbestuurlijke Programma, voortkomend uit de commissie van Aartsen over het VTH-stelsel, zijn doorwerking krijgen in de uitvoering van VTH in Brabant. Komend jaar komt hier naar verwachting meer duidelijkheid over.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld - norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaatsvindt wordt dit % lager omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

- De ontheffingverlening voor de soortenbescherming kent nog achterstanden in de uitvoering. De interventie medio van 2022 heeft versnelling gegeven, maar de achterstanden zijn nog niet weggewerkt. Door de omgevingsdienst is een plan van aanpak opgesteld om deze achterstanden in 2023 via tweewekelijkse monitoring volledig weg te werken. Wij blijven hierover in nauw contact met de dienst en sturen bij waar nodig. Hierdoor zullen voor soortenbescherming de doelstellingen bij enkele van de onderstaande indicatoren niet gehaald worden zoals de wettelijke termijnen en Wet dwangsom.

De eerste termijnrapportages van omgevingsdiensten over de voortgang ontvangen wij in juni. Zoals gebruikelijk zult u in het voorjaar 2023 de statenmededeling ontvangen met de realisaties van het voorgaande jaar.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG): In 2022 heeft het kabinet de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) met een begeleidende brief naar de Tweede Kamer verzonden. Het Rijk legt in het NPLG de structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat vast, ten behoeve van het onontkoombaar maken dat de landelijke doelen gehaald worden. Dit vormt de basis voor de uitwerking van integrale gebiedsprogramma's onder regie van de provincies. De provincie Noord-Brabant werkt de richtinggevende doelen zoals in oktober 2022 gesteld door de minister van Natuur & Stikstof uit. Bovendien zetten we het gesprek voort met betrokken partijen in de gebieden bij de te maken keuzes in de gebiedsgerichte aanpak. In juli 2023 zal het resultaat hiervan worden opgenomen in het Gebiedsplan dat aan de minister van Natuur en Stikstof zal worden aangeboden.
- Tekorten voor de opgaves NNB: Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave vooralsnog geen budgettaire dekking meer. Het tekort is op dit moment € 60,5 mln.
- Landelijk Programma Natuur: In 2023 wordt de aanvraag voor het Landelijk Programma natuur voor de periode 2024 - 2030 ingediend bij het rijk en wordt duidelijk hoeveel middelen er voor deze periode beschikbaar komen voor de versnelling en intensivering van het herstel van de veertien stikstofgevoelige N2000-gebieden.
- Natuurdoelanalyses: De maatregelen die genomen moeten worden in de N2000-gebieden (op basis van de opgeleverde natuurdoelanalyses per N2000-gebied) worden in 2023 doorgerekend zodat duidelijk wordt hoeveel budget hiervoor nodig is.
- Voor de uitvoering van Natura 2000-maatregelen is er nog een beperkt budget beschikbaar tot en met 2027. Het huidige beschikbare budget is waarschijnlijk niet toereikend. Hoe groot het tekort is, wordt onderzocht bij het opstellen van de natuurdoelanalyses en Natura 2000-beheerplannen voor de 2e fase. Dit is ook afhankelijk van de daadwerkelijke benutting van de subsidies en werkbudgetten voor de uitvoering van maatregelen in fase 1 van het Landelijk Programma Natuur en de verwachte middelen uit fase 2 van het Landelijk Programma Natuur (2024-2030).

VTH

- Op 28 februari heeft GS moeten besluiten, naar aanleiding van de Natuurdoelanalyses, de vergunningverlening Wnb voorlopig volledig stop te zetten. Mocht de VTH-uitvoering voor de Wnb niet verder op gang komen, blijven we in overleg met de omgevingsdiensten voor alternatieve werkzaamheden, maar is het financieren van leegloop op voorhand niet uit te sluiten. Dat kan in mindere mate ook van toepassing zijn voor toezicht en handhaving. Het is in ieder geval zeker dat deze ontwikkelingen van de provincie en de omgevingsdiensten een grote mate van wendbaarheid, samenwerking en focus vragen in de komende periode.
- De jaarlijkse toevoeging aan de egaliseringsreserve VTH ligt vanaf 2024 structureel € 4,3 mln. lager dan het huidige [VTH-jaaropdracht aan de omgevingsdiensten](#). Dit tekort is het gevolg van de indexering van het provinciaal budget, dat niet gelijk loopt met de inflatie; een deel van het VTH-budget voor structurele taken dat via incidentele aflopende middelen wordt gedekt; en een afname

in de legesopbrengst door de gevolgen van de stikstofproblematiek. Gezien het saldo van de egaliseringsreserve van € 8,8 mln., zal er eind 2025 een tekort ontstaan.

- Nieuwe CAO-afspraken zullen een structurele forse impact hebben op de kosten die de omgevingsdiensten aan de provincie doorberekenen. Hiervoor zal een oplossing gezocht moeten worden.
- De regelgeving rondom omgevingsveiligheid en (p)ZZS is nog in ontwikkeling. Dergelijke ontwikkelingen gaan steeds gepaard met onzekerheid of de beoogde doelstellingen met vernieuwd instrumentarium inderdaad worden behaald.

Wat mag het kosten?

4. Natuur en milieu	Bedragen x € 1.000		
	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	227.538	37.250	264.788
Baten	91.544	4.796	96.340
Saldo baten en lasten	135.994 N	32.454 N	168.448 N

Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

Inleiding

Er komen heel wat maatschappelijke en economische uitdagingen op zowel regionaal, nationaal als internationaal niveau op ons af: inflatie, stijgende prijzen van energie en consumptiegoederen, stikstofproblematiek, netcongestie, grondstoffen en materialenschaarste, krapte op de arbeidsmarkt en een geopolitiek schaakspel rondom de chipindustrie, etc. Dit zijn essentiële randvoorwaarden die innovatie en groeikansen belemmeren en het vraagt om toekomstbehendig in te blijven spelen en een tand bij te zetten richting 2030 om de doelen en ambities die we gesteld hebben in het [Beleidskader Economie 2030](#) te behalen. De aandacht is vol op de uitvoering gericht en dat blijven we dit jaar doen.

Deze uitvoering is vormgegeven middels een vijftal uitvoeringsagenda's, op gebied van [data-economie](#), [innovatiecoalities](#), [campussen](#), [circulariteit](#) en [talent](#). Aan de openstaande acties uit deze agenda's wordt dit jaar invulling gegeven. Met partners in Noord-Brabant zijn we continu intensief bezig om de ambities, opgaven en activiteiten samen op te pakken. Zo staan we aan de vooravond van het sluiten van overeenkomsten met de Brabantse ontwikkelingsmaatschappijen en triple helixorganisaties om gezamenlijk te gaan programmeren en onderschrijven we samen met het Rijk en de Brainportregio een strategische agenda voor de mainportstatus op gebied van internationale waardenketens, talent en ruimtelijke schaa sprong.

Ook zijn we bezig met het systematisch zoeken naar mogelijkheden om talent te binden aan Brabant, bijvoorbeeld door de ondertekening van een convenant voor de game hub in Breda, het ontwikkelen van een lerend netwerk van hybride leeromgevingen, de oprichting van een Brabants Scholingsfonds en hebben we de Regeling Oplossen Arbeidsmarktinfarct (ROA) opgezet.

We zetten daarnaast verder in op het uitdagen van kennisinstellingen, bedrijfsleven, stuwend midden- en kleinbedrijf en overheden om met oplossingen te komen voor (maatschappelijke) uitdagingen in zogenaamde innovatiecoalities. In 2023 zal het aantal innovatiecoalities worden uitgewerkt op gebied van de eiwittransitie, logistiek, Farma Fit for Future en Smart Industry 4.0. We ondersteunen onder meer goedgekeurde plannen vanuit OP-Zuid, Interreg, de RegioDeals en het Nationaal Groeifonds, om zo ook Rijks- en Europese middelen aan de innovatiecoalities te koppelen.

Aangezien de meesten van huidige uitvoeringsagenda's in 2023 zullen aflopen zal dit jaar tevens worden gewerkt aan een hernieuwde uitvoeringsagenda voor de komende bestuursperiode.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Indicatoren:

- Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten
RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 36 in 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.
RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van

infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)

- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)

Het BRP groeit in 2022 (t.o.v. 2021)

Voor meer inzicht in de prestaties uit de uitvoeringsagenda's verwijzen we naar het [programmeringsdocument](#) EKT dat GS eind augustus 2022 aan de Staten heeft aangeboden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Outcome-Indicator	2023	2024	2025
grondstofverbruik			In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd
Output-Indicator	2023	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie	85 maakindustrie bedrijven binnen ecosysteem Smart Industrie Hub Zuid geïnformeerd en gefaciliteerd op weg naar circulaire bedrijfsvoering. Binnen SIHubZuid het platform Circular Value Center opgericht. Met Stakeholders proces rondom ketenprojecten gestart. 4 ketenprojecten in voorbereiding		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers	Er komt geen specifiek Agrofoodvoice-programma gericht op alleen op agrofood-projecten. Zodra een nieuwe ronde van het bestaande programma Biovoice start, laten we agrofoodprojecten meedraaien		Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.
Optimaliseren biobased ecosysteem	Ecosysteemonderzoek uitgevoerd en speerpuntennotitie is in ontwikkeling waar de provincie haar rol moet pakken en het verschil kan maken		

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument](#) EKT 2022

Een impuls in digitalisering

Hiermee dragen we ook bij aan de gezondheidsindicator. We ondersteunen het project Brabant Connected Health met als doel om de communicatie binnen en tussen de zorgorganisaties en met de patiënt te verbeteren en via de Brabantring versterken we de infrastructuur die nodig is om veilig en snel te kunnen communiceren tussen patiënt en zorg.

Indicator	2023	2024
Datamaturiteit van het stuwende mkb	1000 MKB-bedrijven hebben online datascan gedaan	Stijging naar gemiddeld 3,5 (op schaal van 1 tot 5)
Omvang Brabantse data-economie	2 nieuwe icoonprojecten	Groei van de waarde van de Brabantse data-economie (€) met 20 %
	110 datastartups en scale ups zijn ondersteund	Groei van het aantal bedrijven in de Brabantse data-sector met 15%
	Propositie AI 4 Everyone	Groei van het aantal data-professionals in Brabant met 6 %

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument](#) EKT 2022.

We versterken het organiserend vermogen in triple helix samenwerkingen op verschillende niveaus: in steden en op regionaal niveau

Indicator	2023
Geharmoniseerde jaarplannen & afsprakenkaders	6 (4 regio's, BOM & Braventure)

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Middels de KPI's in elke innovatiecoalitie (o.a. de innovatiecoalities "Meten is weten, van het ziekenhuisbed tot thuis" en "Wat niet genezen kan worden, kan worden vervangen") dragen we er zorg voor dat deze bijdragen aan de bredere welvaart voor de Brabander, zoals onder andere de belofte voor "3 gezondere levensjaren voor elke Brabander". (gezondheidsindicator)

Indicator	2023
Innovatiecoalities	9

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument EKT 2022](#)

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Indicator	2023	2024	2025
Slagingpercentage innovatieve startups in Brabant	*)	*)	10% hoger dan in 2020
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	5

*) In 2022 worden met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020) te realiseren. Hiertoe wordt een jaarlijkse monitor ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument EKT 2022](#)

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Indicatoren:

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator)
- Succes broedplaatsen

De arbeidsmarktkrapte in Noord-Brabant is het grootst in de beroepsklasse ICT-beroepen met 16 openstaande vacatures per direct beschikbare werkzoekende, maar is ook in alle andere beroepsklassen krap (>2)

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Indicator	2023
Aantrekken van 500 extra talenten en binden aan Brabant via de programma's Talent Attraction Programm en International Student Programm.	250

Met het Future Talent Brabant (voorheen genaamd Innovation Makers Programma) creëren we een ecosysteem, waardoor tenminste 3500 talenten de mogelijkheid krijgen om zich beter voor te bereiden en toe te treden tot de Brabantse arbeidsmarkt. 3000

Opzetten en verder uitwerken van broedplaatsen/ hybride leeromgevingen 5

 Doordat de onderwijsinstellingen de afgelopen jaren (2020-2022) door Corona grotendeels online hun onderwijs hebben moeten vormgeven heeft er in het Future Talent programma vertraging plaatsgevonden en vindt er op dit programma een inhaalslag plaats. Het opzetten en verder uitwerken van de hybride leeromgevingen loopt wel op schema en op 12 plekken in Brabant zijn er grote vorderingen gemaakt.

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transitie

Indicator	2023
Human Capital agenda: in beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven als gevolg van maatschappelijke transitie	100%
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en realisatie van een talent-dashboard om inzicht te krijgen in de brainrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%

Leren en ontwikkelen

Indicator	2023
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitie sectoren	2.500
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO	Kennispact mbo/hbo

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator	2023	2024	2025
Brabant Innovation Days (BID) die leiden tot	4 BID's	4 BID's	4 BID's
<ul style="list-style-type: none"> nieuwe contacten contracten kennisinst. en bedrijven 	320 10	320 10	320 10
Aansluiten bij innovatiecoalities	5	5	5
Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efra/Interreg (gezondheidsindicator)	8		

Continueren van investeringsbevordering

Indicator	2023	2024	2025
% High value projecten	30%	30%	30%
Passend binnen topsectoren/clusters	90%	90%	90%
Investor Relations gesprekken	140	140	140

Stimuleren van de internationale handel

Indicator	2022	2023
Deelnemende bedrijven/ kennisinstellingen	60	60
Informatiebijeenkomsten	12	12
Trade Relations gesprekken	60	60

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

Indicator	2023
Verkenning Brabantse steden	2
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	3

Bijdragen aan campusontwikkeling

Indicator	2023
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	12

Ontwikkelingen en onzekerheden

Zoals reeds in de inleiding aangegeven spelen er heel veel maatschappelijke en economische uitdagingen op zowel regionaal, nationaal als internationaal niveau. Onder andere inflatie, stijgende prijzen van energie en consumptiegoederen, stikstofproblematiek, netcongestie, grondstoffen en materialenschaarste, krapte op de arbeidsmarkt en een geopolitiek schaakspel rondom de chipindustrie, et cetera.

Wij proberen daar pro-actief op mee te schakelen, echter dit alles maakt wel dat de economische ontwikkeling in Brabant onzeker is.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000			
5. Economie	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	59.049	13.656	72.704
Baten	1.545	6.539	8.084
Saldo baten en lasten	57.504 N	7.117 N	64.620 N

Programma 6 Energie

Inleiding

In het kader van de energietransitie werken we hard aan een energiezuinige samenleving met een duurzame energievoorziening om onze provincie leefbaar, aantrekkelijk en concurrerend te houden richting 2030 en 2050.

Dat doen we op basis van de [Energieagenda 2019-2030](#) en [Uitvoeringsagenda Energie 2022-2023](#) 'Urgent en Kansrijk'. De aanpak vanuit beide stukken is in lijn met de nationale insteek van de klimaat- en energieopgave, al is het ambitieniveau voor broeikasgasreductie nationaal inmiddels verhoogd: de beleidsinzet ligt op 60%, wettelijk wordt 55% verankerd.

De urgentie en ambitie rond de energietransitie wordt steeds groter. Mede door de oorlog in de Oekraïne waardoor het gebruik van Russisch aardgas versneld wordt afgebouwd en waardoor onder andere de energieprijzen fors zijn gestegen. Tegelijkertijd is het nadrukkelijk ook een opgave waarvan de realisatie wordt belemmerd door zaken als de krappe arbeidsmarkt en de energie-infrastructuur.

Onze samenwerking in de Brabantse Taskforce Transportschaarste als onderdeel van de Landelijke Aanpak Netschaarste (LAN) is gericht op het verminderen van de schaarste op het elektriciteitsnet. Met netbeheerders, gemeenten en het Rijk wordt gewerkt aan het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet en het optimaliseren van het gebruik van het net.

Ook is afgelopen maanden intensief met partners samengewerkt aan het opstellen van het eerste PMIEK, het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat. Een instrument dat samenhangt met de nieuwe regierol van provincies op het gebied van de regionale energie-infrastructuur en waarin de relatie wordt gelegd tussen 1) verduurzaming van sectoren als industrie, mobiliteit en gebouwde omgeving, 2) ruimtelijke ontwikkelingen vanuit wonen, werken, mobiliteit en 3) de ontwikkeling van een toekomstbestendig energiesysteem.

De gemeenten zijn in 2022 voortvarend aan de slag gegaan met de realisatie van de RES'en. In alle RES'en is de provincie betrokken. In de RE(K)S Hart van Brabant hebben de gemeenteraden hun wensen en bedenkingen geuit met betrekking van het op te richten Publiek Ontwikkelbedrijf. Dit bedrijf zal, zoals nu de planning is, nog voor de zomer van 2023 worden opgericht.

Ook relevant zijn de gesprekken met de Lokale Energie Coöperaties (LEC's) om te komen tot de oprichting van BODE. Met BODE beschikken de energiecoöperaties over mogelijkheden om een energiecoöperatie te ondersteunen bij concrete projectontwikkelingen. Hiermee zijn de energiecoöperaties in staat om daadwerkelijk handen en voeten te geven aan lokaal eigendom. Daarnaast geven we een vervolg aan het programma Sociale Innovatie Energietransitie (SIE). Inmiddels zijn 8 gemeenten geselecteerd die worden ondersteund in het opstellen van een wijkgerichte aanpak, waarbij bewoners/gebruikers betrokken worden. De wijken/gemeenten die zijn geselecteerd vormen een goede afspiegeling van de wijken binnen Brabant.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking

Indicator*:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV-verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

* zie [programmeerdokument Energie](#)

Wat gaan we daarvoor doen?

Afspraak Wind op Land 2020, inclusief techniekneutrale verdubbelingsopgave

Indicator	2023
Opgesteld vermogen	685 MW

In 2023 is per RES-regio 1 maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk gerealiseerd.

Indicator	2023
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	Per RES-regio is 1 maatwerkoplossing opgestart

In 2021 en 2022 is samen met de RES-regio en netbeheerder onderzocht of maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk mogelijk zou zijn. Technisch, ruimtelijk en financieel bleek de oplossing interessant. Om de oplossing daadwerkelijk mogelijk te maken is echter een andere werkwijze nodig van netbeheerder, gemeente én ontwikkelaars. Mede door de gevolgen van de netcongestie op het net van TenneT in Limburg en Brabant in het najaar van 2022 werd duidelijk dat dit op korte termijn niet mogelijk is. Vanuit de Taskforce Netschaarste zullen we ons nog meer gaan richten op het (mee helpen) realiseren van lokale oplossingen om vraag en aanbod van energie op elkaar af te stemmen.

Regionale Energie Strategieën

Indicator	2023	2024	2025
Aantal RES-en (opgeleverde voortgangsrapportages)	4		4

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂-emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)

- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)
*zie [programmeerdokument](#) Energie voor inzicht in meerjarige ontwikkelingen

Wat gaan we daarvoor doen?

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën (CES-en). Ook ondersteunen we de vorming van een industrietafel Midden-en West-Brabant om samen met de industrie op te trekken bij strategische trajecten. Gezien de meerwaarde van de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) zetten we onze trekkende rol hiervoor onverminderd voort.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag

Via toezicht en handhaving door de omgevingsdiensten wordt erop toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Indicator	2023	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%	
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	75%	100%

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

We ontwikkelen een aanpak voor de verduurzaming van (maatschappelijk) vastgoed

Indicator	2023	2024	2025
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren			
<ul style="list-style-type: none"> • Aantal deelnemende vastgoedeigenaren 	40-55		
<ul style="list-style-type: none"> • Beoogd aantal verduurzaamde vastgoed objecten 	30-50	50-70	30-50

- Voor 84 vastgoed objecten zijn advies trajecten ingezet waarvan 20 geheel tot en met de uitvoering zijn doorlopen. 17 vastgoedeigenaren hebben inmiddels een intentieovereenkomst ondertekend voor de verduurzaming van hun vastgoed. Doordat het advies ook de uitvoering van het werk beslaat zijn de doorlooptijden van de advies trajecten langer dan beoogd. In het eerste kwartaal van 2023 zijn scenario's opgesteld om alsnog aan de doelstelling te voldoen.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen van een aanpak om ontwikkelingen in vraag- en aanbod van energie enerzijds en ontwikkelingen in beschikbare netcapaciteit anderzijds met en tussen diverse partijen op elkaar af te stemmen

Het aanbod van decentraal opgewekte elektriciteit zal de komende jaren steeds meer toenemen. Echter ook de vraag naar elektriciteit. Hierop moet het bestaande elektriciteitsnetwerk ingrijpend worden aangepast. Dit vraagt de komende jaren afstemming tussen diverse partijen en projecten. Zowel in ruimte als in tijd. De noodzaak voor de komende jaren om af te stemmen en samen te werken, is des te urgenter geworden nadat TenneT in juni 2022 een algehele stop voor Brabant en Limburg heeft afgekondigd op 'zware aansluitingen'. In 2022 is, voortkomend uit de [statenmededeling over transportschaarste](#), een begin gemaakt met het verstevigen van de samenwerking tussen en gezamenlijke sturing vanuit diverse partijen (provincie, netbeheerders, RES-regio's, het rijk, enz). Dit alles vindt plaats in nauwe afstemming met het Actieplan Netcongestie van de speciale coördinator netcongestie Brabant en Limburg, waar de provincie ook aan bijdraagt.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant; Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) Zuid.

Indicator	2023
Verhouding laadpunten/ elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen

Stimuleren netwerksamenwerking rond en eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en -opslag. Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's.

Indicator	2023
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	2 pilots gestart
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	1 project gestart

Ontwikkelingen en onzekerheden

Afhankelijkheid vele partners/marktwerking

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn. De vijf transitiepaden vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie, het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden door andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB / bedrijfsleven) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing van de jaarrekening en begroting.

Transportschaarste

Als gevolg van de toenemende vraag naar elektriciteit en door het wijzigende aanbod (zowel wat betreft locatie als moment van levering (weersafhankelijk)), zijn uitbreiding en modernisering van het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk. Dit kan echter niet van vandaag op morgen gerealiseerd worden. Opgave daarnaast is dan ook om de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk te gebruiken. Netuitbreidingen voor (grootschalige) vraag en/of duurzame opwek moeten worden geprioriteerd. Daarbij komt nog de complicatie dat een deel van de uitbreidingsprojecten stikstofruimte vraagt, ruimte die er niet of nauwelijks is.

Intensivering klimaatbeleid

Met de verhoogde ambities op Europees en nationaal niveau ligt het in de lijn der verwachting dat ook van de provincies een grotere bijdrage aan de klimaatopgave wordt gevraagd. Wij gaan ervan uit dat

beleidsintensiveringen of extra taken die naar de provincie komen ook gepaard gaan met extra middelen vanuit het Rijk.

Wat mag het kosten?

			Bedragen x € 1.000
6. Energie	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	12.460	2.700	15.159
Baten	-	798	798
Saldo baten en lasten	12.460 N	1.901 N	14.361 N

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

Het programma ligt op koers. De eerste periode van 2023 kent (wederom) een hoge dynamiek. Er lopen veel relevante processen waar (deels extra) inzet vanuit Landbouw en Voedsel wordt gevraagd: zoals het landbouwakkoord, het Brabants Programma Landelijk Gebied alsook onderwerpen zoals de borging van innovaties in relatie tot de vergunningverlening, 'real time monitoring', de landelijke stoppersregeling, de opschaling van het ondersteuningsnetwerk, de vervolgtranche van de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en de inzet van extra rijksmiddelen t.b.v. de realisatie van natuurinclusieve bedrijven.

In de afgelopen periode werd een druk bezocht (300 deelnemers) landbouw- en voedselsymposium georganiseerd ("van onderop") georganiseerd en verscheen het jubileumboek "omdenken en doorzetters" van het LIB. Tijdens de Bionext beurs werd door meerdere partijen de intentie overeenkomst ter stimulering van de inkoop van biologische en/of lokale producten t.b.v. de catering door meerdere organisaties ondertekend. In het kader van onze ambitie :15% biologisch. Tevens ging de tweede fase van het agroforestry-programma van start en werd een bijeenkomst georganiseerd voor de Brabantse deelnemers aan de landelijke "Bean Deal". Ook werd het practoraat Bodem bij Yuverta gelanceerd.

Een Agrifoodpluim werd uitgereikt aan Monkeys by the Sea.

De onzekerheden in de veehouderijsectoren leiden tot een pas op de plaats. De sector beweegt op dit moment minder dan voorheen. Op enkele doelstellingen is dit dan ook zichtbaar: er vinden momenteel geen rondleidingen plaats bij innovatieve stalsystemen en veehouders vragen minder VAB-vouchers aan dan eerder.

Op allerlei andere terreinen worden doelstellingen gerealiseerd conform verwachting.

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

Indicatoren:

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P2O5))

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	-	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	1,6 kton	Dalend
Kton stikstof per jaar	17 kton (2019)	14,6 kton	Dalend

- Areaal landbouwgrond (ha) met een positieve bijdrage aan de kwantiteit en kwaliteit van het water- en bodemsysteem.

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023	2030
Areaal landbouwgrond in ha	14.000 (2021)	15.500	18.500	50.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

Uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Streefwaarden	2023
Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalsysteem met rijksmiddelen	500-600

Daarnaast :

- Blijven we in 2023 onze First Movers-regeling inzetten om veehouders die als eersten investeren in een innovatief brongericht stalsysteem financieel te ondersteunen. We zullen dat afstemmen met de hierboven genoemde regeling.
 - Streven we ernaar dat vóór eind 2023 in totaal 25 Brabantse veehouders subsidie hebben gekregen via de landelijke SBV-regeling (Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen) voor de ontwikkeling van een brongericht stalsysteem. Waar nodig leveren we maatwerk om aan de provinciale regelgeving te voldoen.
- We zetten ons in om z.s.m. te komen tot juridische borging van zowel toekomstbestendige stallen als voer- en managementmaatregelen en het kunnen uitvoeren van passende beoordelingen in het kader van de vergunningverlening.

Pilot van middel- naar doelvoorschriften

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Streefwaarden	2022	2023
Implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten	572	425

- Gezien het feit dat de vergunningsverlening voor de grootste groep is stopgezet en er onduidelijkheid over de RAV systematiek bestaat, worden er minder actief bijeenkomsten georganiseerd.

Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw en Veehouderij

Indicator:

- Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor veehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2022	2023
Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	30	50
Toepassen Biodiversiteitmonitor veehouderij	190 (2021)	154	500

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Indicatoren:

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech

Streefwaarden	Nulmeting	2022	2023
Aantal	5-7 (2021)	15	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de high tech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven

Streefwaarden	Nulmeting	2022	2023
Aantal	2-5 (2021)	Substantiële groei	Substantiële groei

- Instroom jongeren in agrifood onderwijs (relatieve toename instroom)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Relatieve toename instroom	4.300 (2020-2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
---------------	-----------	------

Groei per jaar

45 (2022)

5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen innovatie (o.a. Brabantse Innovatietafel landbouw en Voedsel, AFI en organiseren van Innovation Makers Agrifood)

Indicator:

- Organiseren van Innovation Makers Agrifood

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2022	2023
Aantal ondersteunde initiatieven	41	30

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023	2030
aantal	80 (2021)	139	150	500

- Areaal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal)

Streefwaarden	Nulmeting	2023	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	3,5%	15% (circa 35.000 ha)

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

Streefwaarden	Nulmeting	2022	2023
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan)	80 (2021)	139	150

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Streefwaarden	2022	2023
Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)	22	30

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering).

Streefwaarden	Nulmeting (landelijk niveau)	2022	2023
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	5,23	Op niveau of verbetering

- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Percentage	3% (2020)	Afname

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte ketens

Verstrekken VABIMPULS vouchers

Streefwaarden	2022	2023
Aantal verstrekte vouchers	69	50

We zien in het begin van het jaar relatief weinig aanvragen. We wijten dat aan de onduidelijkheid ten aanzien van het toekomstperspectief. We verwachten met de komst van de beëindigingsregelingen van het rijk dat dit weer aantrekt.

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

7. Landbouw en voedsel	Bedragen x € 1.000		
	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	38.067	1.818	39.885
Baten	25.113	-151	24.962
Saldo baten en lasten	12.954 N	1.969 N	14.923 N

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

De uitvoering van het programma 8 staat fors onder druk. De ontwikkelingen rondom wet- en regelgeving stikstof, enorme prijsstijgingen, personeelstekorten en de nasleep van corona zorgen zowel inhoudelijk als financieel voor [flinke uitdagingen](#).

Het OV heeft het landelijk en ook in Brabant erg lastig.

De [prijsstijgingen](#) door o.a. de situatie in Oekraïne hebben niet alleen direct consequenties voor de betaalbaarheid van de lopende concessies, maar beïnvloeden vanwege een structureel effect ook het vervoersaanbod bij de aanbestedingen van nieuwe concessies.

Daarbij komt dat de reizigers aantallen nog altijd niet terug op het niveau van voor corona zijn (74 % gemiddeld in 2022 t.o.v. 2019). Daarom is opschaling van het vervoersaanbod nog niet aan de orde geweest. Op basis van de herijkingsafspraken met de vervoerders gaat in 2023 opschaling van de dienstregelingen plaatsvinden. De middelen van [motie 120](#) worden o.a. hiervoor ingezet.

Aandachtspunt blijft dat op een betrouwbare en bestendige manier kan worden opgeschaald. Vanwege personeelstekorten bij de vervoerders en de stakingen wordt dat niet makkelijker.

Een belangrijk dilemma is om in deze huidige en moeilijke omstandigheden van prijsstijgingen en onzekerheid over de ontwikkeling van reizigers aantallen de goede keuzes te maken voor nieuwe langlopende concessies. Uitgangspunt is minimaal een gelijkblijvend aanbod zoals bij de [aanbesteding concessie West](#). Maar daarvoor zijn vanwege hoge indexatie al extra middelen nodig.

Bovendien kan de bestuurlijke keuze naar aanleiding van het onderzoek naar een passend OV aanbod op basis van [motie 124](#) ons meer richting geven bij de aanbestedingen van nieuwe concessies. Alles is erop gericht om de OV-concessies in Brabant weer terug (financieel) gezond te krijgen zonder financiële bijdrage van het Rijk.

De ontwikkelingen rondom de wet- en regelgeving stikstof beïnvloeden de realisatie van infrastructurele projecten. Het vervallen van de bouwvrijstelling eind 2022 (Porthos-uitspraak) en het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant, dit naar aanleiding van de Natuurdoelanalyses (NDA's), maken de mogelijkheid om projecten daadwerkelijk te realiseren alleen maar lastiger. Dit heeft ook doorwerking op de beheer- en onderhoudstaak van provinciale wegen. Voor de vervanging en renovatie opgave zal de Handreiking Beheer en Onderhoud vanuit het Rijk blijvend worden gehanteerd om verkeersonveilige situaties én kapitaalvernietiging te voorkomen. De puzzel om achterstallig onderhoud te voorkomen wordt echter door de genoemde ontwikkelingen wel een steeds grotere uitdaging. Ook kleinschalige verbeteringen o.a. op het gebied van verkeersveilige inrichting kunnen niet meer als vanzelfsprekend worden meegenomen met de onderhoudswerkzaamheden.

Ondertussen zien we het aantal (dodelijk) verkeersslachtoffers op basis van voorlopige cijfers sterk toenemen.

Ten slotte drukten ook de leveringsproblemen en de enorme prijsstijgingen voor infrastructurele projecten als gevolg van de situatie in Oekraïne van het afgelopen jaar zwaar op de budgetten. Dat effect zal ook nog in 2023 en daarna duidelijk merkbaar zijn.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers (verplichte indicator BBV): OV-klantenbarometer \geq vorig jaar

De ontwikkelingen rondom wet- en regelgeving stikstof maken planmatig onderhoud en daarmee het voorkomen van achterstallig onderhoud een steeds grotere uitdaging. Bovendien drukken prijsstijgingen zwaar op de onderhoudsbegroting.

Personeelstekorten, stakingen, prijsstijgingen en lagere reizigersopbrengsten maken de situatie in het OV erg lastig. Bij het opschalen van OV-aanbod weegt het aspect betrouwbaarheid en bestendigheid van de dienstregeling zwaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie ([KOPI](#), 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2023
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten, zijn gegund in 2024
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2023

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is maximaal 0,2%
- De herijkingsafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies

Nieuwe concessies

- Nieuwe OV-concessie en flexcontract West-Brabant is gegund in 2023
- Er is een besluit genomen over de einddatum van de concessie Zuidoost
- Nota van uitgangspunten voor nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgesteld.

Transitie gedeelde mobiliteit

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie ([Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#), 2018). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

Naast de prijsstijgingen en de achterblijvende ontwikkeling van reizigersaantallen vormen de personeelstekorten en de stakingen bij de vervoerders een steeds groter probleem voor de betrouwbaarheid van de dienstregeling.

Data, digitalisering en Smart Mobility

- Het [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#) is gerealiseerd in 2023
- De eerste versie van de Staat van Mobiliteit (indicatoren) is gereed in 2023.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar

Indicator	2020	2021	2022	2023
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers (CBS)	99	91	Ntb	
Waarvan op provinciale wegen (BRON)	16	12	15	

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal ongevallen én het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel

Indicator	2020	2021	2022	2023
Aantal ongevallen met lichamelijk letsel	1.686	1.749	Ntb	
Waarvan op provinciale wegen	109	91	Ntb	
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	Ntb	
Waarvan op provinciale wegen	164	120	Ntb	

De sociale veiligheid in het OV voor stad- en streekvervoer is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid \geq vorig jaar

Op basis van voorlopige cijfers zien we een toename van het aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers. De officiële cijfers (CBS) komen beschikbaar in de eerste helft van 2023

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- We zorgen voor educatie verkeersveiligheid: aantal leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO dat bereikt is met Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT projects (groter of gelijk aan vorig jaar)

Indicator	2021	2022	2023
Aantal leerlingen	207.500	209.500	211.000

- We voeren in deze bestuursperiode voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen uit ter verbetering van de verkeersveiligheid op provinciale wegen

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#)) kiezen we voor een pro-actieve en risico-gestuurde aanpak op basis van data-indicatoren. Wij voeren daarop de regie.

De ontwikkelingen rondom stikstof wet- en regelgeving maken het lastiger om kleinschalige verbeteringen op het gebied van verkeersveiligheid uit te voeren of mee te nemen in onderhoudsprojecten.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen in stad- en streekvervoer is lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie. De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemisies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorige jaar.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Door de uitdagingen rondom stikstof en de financiële druk kan de verdere verduurzaming in de realisatie van infrastructurele projecten onder druk komen te staan.

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid

Provinciale infrastructuur:

- Alle verlichting langs provinciale wegen is in 2023 vervangen door LED (uitvoering 2022 en 2023)
- Hergebruik van beton / asfalt bij provinciale infraprojecten op basis van contract: minimaal 50% (100% circulair in 2050)
- Energieneutraal bouwen van de provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2030)
- We schrijven duurzaamheid criteria voor in contracten, maar we willen ook graag monitoren of die eisen worden gerealiseerd om te meten hoe goed we op weg zijn naar het realiseren van onze doelstelling. We werken een KPI en monitoringsmethodiek uit voor onze ambities op het hergebruik van beton/asfalt (minimaal 50% circulair nu en 100% in 2050), energieneutraal bouwen van provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2023): gereed 2023
- Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen van wegen in Brabant is operationeel en positief gewaardeerd door betrokken partners in 2023

De uitvoering van infrastructurele projecten wordt door stikstof steeds complexer. Het verder opschalen van pilots is nog een zoektocht.

Het werk voor het verleden van de installaties op en langs provinciale infrastructuur is in 2022 gegund. De uitvoering zal in verband met leveringsproblemen pas plaats kunnen vinden in 2023 en 2024.

OV-concessies

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

Indicator	2023	2024	2025	2026	2027
% elektrische bussen	40%	40%	75%	90%	100%

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Ontwikkelingen en onzekerheden rondom de wet- en regelgeving stikstof zijn van grote invloed op de voortgang én financiën van (infrastructurele) projecten.
- De recente aanzienlijke prijsstijgingen hebben grote invloed op de budgetten voor OV (ook structureel) én (infrastructurele) projecten.
- Personeelstekorten, stakingen en onzekerheid over een nieuwe CAO in de vervoersector kunnen de voortgang belemmeren bij de uitvoering van OV-concessies.
- Leveringsproblemen kunnen de voortgang belemmeren bij de uitvoering van projecten.

Wat mag het kosten?

	Bedragen x € 1.000		
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	186.498	4.558	191.057
Baten	5.265	85	5.350
Saldo baten en lasten	181.233 N	4.473 N	185.706 N

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

De uitvoering van programma 9 Mobiliteitsontwikkeling kent een flink [aantal uitdagingen](#), zoals de dynamiek rondom stikstof, enorme prijsstijgingen, personeelstekorten, leveringszekerheid en de nasleep van de coronapandemie.

Stikstof maakt de uitvoering van infrastructurele projecten steeds moeilijker. De Porthos-uitspraak van de RvS (over stikstofdepositie in de bouwfase) en het tijdelijk stilleggen van de vergunningverlening in Brabant als gevolg van de Natuurdoelanalyse (NDA's) over het herstel van natuurgebieden maken het er niet gemakkelijker op. Komende tijd zal moeten blijken of én hoe een aantal van deze projecten tot realisatie kunnen komen.

Echter de wereld om ons heen staat niet stil en de vraag naar mobiliteit, zeker met de enorme woningbouwopgave, blijft toenemen. Om de impact van het aanhouden van deze wegenprojecten op te vangen is extra inzet op actieve en gedeelde vormen van mobiliteit nodig. Deze mobiliteitstransitie is ook een van de doelstellingen van het [beleidskader Mobiliteit Koers 2030](#). In het [BO-MIRT december 2022](#) zijn voor de Brainportregio afspraken gemaakt met het Rijk over een multimodaal mobiliteitspakket (de Brainportdeal). De afspraken over de verdeling van de regionale bijdrage zullen tijdens BO leefomgeving medio 2023 gemaakt worden. De mobiliteitspakketten voor de stedelijke regio's Tilburg – Breda en 's-Hertogenbosch als uitwerking van de verstedelijkingsstrategie worden voorbereid voor nadere besluitvorming in het BO-MIRT 2023 in het najaar.

De nadere uitwerking van de mobiliteitstransitie is vastgelegd in het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV 2040](#)) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)). Eind 2022 is een belangrijke stap genomen in het Programma Hoogfrequent Spoor ([PHS](#)) met het tracébesluit rondom Vught. Ook vordert de realisatie van het snelfietsroutenetwerk in Brabant gestaag. Zo is in Q1 2023 de snelfietsroute F50 Oss - Uden opgeleverd.

Vertraging in projecten door stikstof, prijsstijgingen en de nasleep van corona hebben ervoor gezorgd dat er een fors tekort is ontstaan in de [Programmering Mobiliteit 2023-2042](#). Er zal dus nog scherper gekozen moeten worden tussen verschillende mobiliteitsprojecten. Hiervoor is naar aanleiding van een bestuursopdracht een aantal scenario's voorgelegd om het tekort in de programmering mobiliteit terug te dringen. Dit vormt input voor verdere besluitvorming voor een nieuw college.

Sinds een aantal jaren werken we samen met partners uit de regio aan de realisatie van een meerjarige gezamenlijke (regionale) mobiliteitsagenda. Om adaptief te kunnen programmeren én beter in te kunnen spelen op de ontwikkelingen worden Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's) afgesproken. De provinciale cofinanciering wordt verstrekt via een bijdrageregeling. Dit vergroot de wederzijdse afhankelijkheid en vraagt om nog intensievere samenwerking met de regio. De [RMP's 2023](#) zijn vastgesteld tijdens de ontwikkeldagen. In het RMP voor Zuidoost Brabant zijn ook de eerste projecten die onderdeel zijn van afspraken rondom het Korte Termijn pakket A2/N2 voor de Brainport regio opgenomen. Dit pakket is onderdeel van de Brainportdeal.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of - 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

Het aanhouden van een aantal (wegen)projecten in verband met stikstof bemoeilijkt de realisatie van een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken Toekomstbeeld OV 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's)
- Onderzoek naar Hub's langs de corridor Breda- Gorinchem - Utrecht / A27 is uitgevoerd
- Afspraken mobiliteitspakket Brainport bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's)
- HOV tracé Breda nav het verstedelijkingsakkoord is uitgewerkt
- HOV-voorzieningen kom Aalst (voormalige N69) is gerealiseerd
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024)

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: ntb (oplevering: ntb)
- Realisatie Maaslijn door derden: oplevering in: ntb. De aanbesteding is stopgezet door het Rijk. Wij zijn niet risicodragend

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is in deze bestuursperiode een definitief besluit over de bundelroute in het kader van de bereikbaarheid Eindhoven / Helmond / Nuenen. Draagvlak is daarbij belangrijk
- We realiseren de N279 Veghel - Asten (oplevering: ntb) Het PIP is vernietigd. Er is een [ontwikkelperspectief](#) opgesteld met de regio. Er is in 2023 een nieuw plan opgesteld.
- We realiseren de N629 (oplevering Fase II in 2025)

Rijkswegennet:

- We realiseren de N65 (oplevering: ntb). Gemeentelijke bestemmingsplannen zijn vernietigd door RvS. Onderzoek naar hoe nu verder.
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg - Eindhoven

Komende tijd zal duidelijk moeten worden of én hoe een aantal wegenprojecten uitgevoerd kan worden.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (3 in 2022, 7 in 2023 en 9 in 2025)
- Afspraken Toekomstbeeld Fiets 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsagenda's en -programma's 2023 (RMA's en RMP's).

Ook de realisatie van het snelfietsroutenetwerk kan last gaan krijgen van de Porthos-uitspraak (vervallen vrijstelling bouwfase).

Goederencorridor

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Naar aanleiding van afspraken tijdens BO-MIRT 2022 ligt de huidige focus van het Wilhelminakanaal op het beter benutten van de bestaande infrastructurele voorzieningen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

De tijd dat reizigers elke ochtend zonder nadenken in hun eigen auto stapten is voorbij. Reizigers willen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun dynamische manier van leven. De combinatie tussen verschillende modaliteiten zoals (elektrische) fiets, (deel-)auto en OV wordt steeds aantrekkelijker.

We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs en spoorknooppunten in nauwe samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouw.

Ook werken we aan het verbeteren van de aansluiting van de modaliteiten voor goederenvervoer.

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- MIRT-verkenning spoorknooppunt 's-Hertogenbosch opgeleverd in 2023.
- We innoveren 6 bestaande OV-knooppunten tot mobiliteitshubs en ontwikkelen we samen met gemeenten minimaal 6 nieuwe innovatieve mobiliteitshubs in de periode tot 2023.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- De vier verstedelijkingsakkoorden zijn vertaald naar multimodale mobiliteitspakketten in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's).

Multimodaal goederenvervoer

- Definitieve afspraak met Rijk, regio en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven (Tilburg) op de corridor Rotterdam - Venlo in 2023.

Naar aanleiding van afspraken tijdens BO-MIRT 2022 ligt de huidige focus van het Wilhelminakanaal op het beter benutten van de bestaande infrastructurele voorzieningen. De trimodale ontwikkeling is hiervan afhankelijk.

Smart Mobility

- MobilitymoveZ.NL heeft in de periode 2020-2023 20 nieuwe mobiliteitsoplossingen getest, waarvan 10 ook succesvol verder in de praktijk zijn gebracht.
- Talking Traffic heeft in 2023 minimaal 6 mobiliteitsdiensten operationeel in Brabant via slimme verkeerslichten.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Het aantrekkelijk maken van alternatieven voor de (eigen) auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit voor iedereen.

- Vanwege de relatie met de doorontwikkeling staat van brabant volgt indicator uiterlijk bij bestuursrapportage-II 2023, zodat bij de jaarstukken 2023 verantwoording plaats kan vinden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2023 27 gemeenten die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

Vanwege de relatie met de doorontwikkeling staat van brabant volgt doel en indicator uiterlijk bij bestuursrapportage 2023-II, zodat bij de jaarstukken 2023 verantwoording plaats kan vinden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- In deze bestuursperiode besluit over / onderzoek naar potentie van minimaal 3 komomleidingen.
- Realiseren Schaa sprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 250 werkgevers die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers in 2023.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Ontwikkelingen en onzekerheid rondom wet- en regelgeving stikstof hebben grote invloed op de uitvoering en kosten van (infrastructurele) projecten.
- Prijsstijgingen drukken zwaar op projectbudgetten en de betaalbaarheid van het mobiliteitsbeleid.
- We werken steeds intensiever samen met partners in de regio. Voor de uitvoering en ramingen zijn we ook steeds afhankelijker van die partners.

Wat mag het kosten?

	Bedragen x € 1.000		
9. Mobiliteitsontwikkeling	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	110.186	18.356	128.541
Baten	59.264	-6.139	53.124
Saldo baten en lasten	50.922 N	24.495 N	75.417 N

Programma 10 Vrijtijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Inleiding

Het programma loopt op koers. Op 3 februari is door PS het [beleidskader Levendig Brabant 2030](#) vastgesteld. Op basis hiervan wordt nu de uitvoeringsagenda 2024-2027 opgesteld, die naar verwachting na de zomer wordt vastgesteld. Dit zodat de afspraken en keuzes vanuit het nieuwe bestuursakkoord 2023-2027 hierin meegenomen kunnen worden. Ondertussen wordt eendachtig het nieuwe beleidskader en de [uitvoeringsagenda 2023](#) uitvoering gegeven aan het programma.

Zo hebben we afgelopen februari de regeling voor pilots Levendig Brabant vastgesteld, waarbij we in 2023 kleinschalige initiatieven ondersteunen die invulling geven aan de accenten uit het nieuwe beleidskader. Tevens hebben we de regeling 'Stimulans voor Bewegen' vastgesteld. Met deze regeling ondersteunen we voor de periode 2023-2024 kleinschalige projecten, die stimuleren dat meer Brabanders voldoen aan de beweegnorm. Zie verder de [statenmededeling](#).

Daarnaast wordt er uitvoering gegeven aan de meerjarige ondersteuning van professionele en amateurkunsten (2021-2024), maar zijn we ook bezig om de nieuwe regeling voor de volgende kunstplanperiode uit te werken. Zie ook de [statenmededeling](#) m.b.t. de uitgangspunten van de nieuwe regeling.

We brengen cultuurhistorische waarden en kenmerken van gebieden in bij het in opwerking zijnde 'ruimtelijke voorstel' waarvan de uitkomst in oktober 2023 moet worden aangeboden aan het Rijk.

Verder zetten we in op het naar Brabant halen van topsportevenementen. Ook wordt de campagne Brabant Dichterbij gecontinueerd met als doel om de levendigheid van Brabant nog verder te vergroten door meer bezoekers naar Brabant te trekken.

Op basis van het nieuwe beleidskader zijn bij deze bestuursrapportage de doelstellingen, indicatoren en streefwaarden uit de begroting 2023 aangepast naar zoals deze zijn opgenomen in het beleidskader. Op dit moment vindt een nulmeting plaats van de indicatoren. De uitkomst daarvan verwachten we bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar te hebben. De prestaties zijn gebaseerd op de [uitvoeringsagenda 2023](#). Op basis van de nog vast te stellen uitvoeringsagenda 2024 zullen mogelijk bij de tweede bestuursrapportage enkele prestaties worden aangepast.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Het aanbod van de producten en diensten van de vier sectoren sluit in 2030 aan op de behoeften van Brabanders, buitenlandse werknemers en (inter)nationale bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijk met andere provincies in Nederland (> 6^e plaats)
- Tevredenheid met het aanbod van de vier sectoren van inwoners en bezoekers (score > 7,3).
- De bekendheid (80%) en waardering van de zichtbaarheid van het Brabantse aanbod van de vier sectoren bekend bij inwoners en bezoekers (score > 6,7)

- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (\geq huidige score van 17,8%)

 Op dit moment wordt een nulmeting uitgevoerd. De uitkomst hiervan is naar verwachting bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

In de periode 2021-2024 ondersteunen we 54 professionele kunstinstellingen en 18 amateurkunstinstellingen die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant.

Stimuleren (inter)nationale topcultuur met inzet van Brabant C Fonds

In 2023 continueren we onze inzet op (inter)nationale topcultuur via Brabant C. Op basis van het nieuwe beleidskader en daaropvolgend de bijbehorende uitvoeringsagenda besluiten we over de voortzetting in 2024 en verder.

Ondersteunen restauratie onroerend erfgoed

Met de vaststelling van de jaarlijkse subsidieregeling voor cultureel erfgoed in Brabant dragen we bij aan de restauratie van onroerend erfgoed.

Bevorderen van verduurzaming monumenten

Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Daarom richten we vanuit de provincie samen met Monumentenwacht en Monumentenhuis een zelfstandig opererend energieloket op waar verschillende doelgroepen terecht kunnen met vragen over verduurzamen van monumenten.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 terugkerende evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers. Dit gebeurt via structurele inzet in de vorm van het digitaal platform www.visitbrabant.com,

trade services (persbewerking, touroperators en beurzen) en marketingcommunicatie acties (via social media, nieuwsbrieven, digitale magazines).

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Voor doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt is er een passend aanbod van de vier sectoren.

Indicatoren:

- Het aandeel mensen behorende bij nieuwe doelgroepen en jongeren dat jaarlijks gebruikt maakt van het aanbod van (één van) de vier sectoren.
- Het aandeel van organisaties in de vier sectoren die aandacht hebben voor inclusiviteit en zich richten op het bereiken van nieuwe doelgroepen.

Op dit moment wordt een nulmeting uitgevoerd. De uitkomst hiervan is naar verwachting bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar. Op basis van de nulmeting zullen ook de streefwaardes worden bepaald.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren pilots in het kader van Levendig Brabant

Op basis van het nieuwe Beleidskader Levendig Brabant ondersteunen we initiatieven uit de samenleving die aansluiten bij de accenten uit de het kader. Het gaat dan om:

- Projecten waarbij verbindingen worden gelegd tussen Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije Tijd en de opgaven van de [Brabantse Omgevingsvisie](#);
- Projecten waarbij creatieven en designers betrokken worden om tot vernieuwende en alternatieve oplossingsrichtingen en aanpakken voor maatschappelijke opgaven te komen.
- Initiatieven die eraan bijdragen dat er voor iedereen wat te beleven is in Brabant met focus op nieuwe doelgroepen en inclusiviteit met bijzondere aandacht voor initiatieven van onderaf uit alle geledingen van de maatschappij.

Versterken van het publieksbereik en stimuleren van participatie

Het publiek vindt niet vanzelf zijn weg terug naar de verenigingen, theaters en musea. We willen daarom musea, culturele initiatieven waaronder amateurkunst helpen met een versterking voor hun publieksbereik. We willen culturele instellingen, makers én musea stimuleren zodat ze voor alle Brabanders nog leuker en interessanter worden. We hopen hen zo te ondersteunen om (weer) hun oude doelgroepen maar ook nieuwe doelgroepen te bereiken. Hiermee sluiten we aan bij de ambities die we voorstaan in ons nieuwe [kader Levendig Brabant](#) in samenwerking met onze uitvoeringsorganisaties om makers en presentatieplekken te helpen aan meer publiek. We sluiten daarbij waar mogelijk aan bij plannen van het rijk op dit vlak.

Daarnaast ondersteunen we initiatieven en projecten waarbij we het bevorderen van de participatie van Brabanders bij behoud, ontwikkeling en beleving van Erfgoed en Cultuur voorop staat.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

De vier sectoren zijn vitaal en hebben voldoende ruimte en mogelijkheden om te vernieuwen. Daarmee sluiten we aan op het innovatieve profiel van Brabant.

Indicatoren:

- Aantal vestigingen van bedrijven in de sectoren cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd. (> 6^e plaats t.o.v. andere provincies)
- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (> 6^e plaats in 2030 en op de onderdelen waar we nu al beter scoren positie minimaal handhaven).
- Het innovatievermogen van organisaties in de vier sectoren (> 6^e plaats t.o.v. andere provincies)

Op dit moment wordt een nulmeting uitgevoerd. De uitkomst hiervan is naar verwachting bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan innovatieagenda via BrabantSport

Uitvoering geven aan innovatieagenda waarbij een 5-tal projecten uit de agenda mede mogelijk gemaakt. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen korte periode tot resultaat leiden.

Ondersteunen van ondernemerschap in de vrijetijdssector

Via [VisitBrabant](#) ondersteunen we in 2023 minimaal 250 ondernemers in de vrijetijdssector met (cursussen, workshops etc. op het gebied van) marketing en productontwikkeling.

Inzet Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Noord-Brabant

Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdssector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant met als doel ofwel structureel meer bezoekers van verder weg naar de provincie te trekken, ofwel het leef- en vestigingsklimaat voor de Brabanders zelf verbeteren.

Uitvoering geven aan regeling Impulsgelden

Via de Impulsgeldenregeling geven we incidentele financiële impulsen aan startende makers en instellingen om zich te ontwikkelen zodat daarmee de marktpositie duurzaam wordt versterkt. Ook in 2023 zetten we de regeling voort.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Jongeren worden breed gestimuleerd om kennis te maken en deel te nemen aan het cultuur, erfgoed, sportaanbod. Toptalenten dragen bij aan de vernieuwing van het aanbod en krijgen kansen om zich te ontwikkelen in hun eerste stappen naar een beroepspraktijk.

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed en sport (nieuwe samengestelde indicator). (streefwaarde op basis van nulmeting)
- Jongeren werkzaam in de sectoren: Aandeel jongeren werkzaam in de vier sectoren in vergelijking met andere sectoren (nieuwe indicator streefwaarde op basis van nulmeting)
- Aantal studenten aan vakopleidingen: Aantal studenten van de Brabantse cultuur-, vrijetijd- en sportopleidingen (WO-HBO- MBO). (nieuwe indicator streefwaarde op basis van nulmeting)

- Op dit moment wordt een nulmeting uitgevoerd. De uitkomst hiervan is naar verwachting bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar. Op basis van de nulmeting zullen ook de streefwaardes worden bepaald.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen van culturele toptalenten

In 2023 continueren we onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van culturele toptalenten door ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Faciliteren Brabantse topsporters

Via onze bijdrage aan BrabantSport faciliteren we talenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals NOC*NSF en sportbonden. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen in) onze provincie.

Ondersteuning van cultuureducatie voor jongeren

We ondersteunen samen met onder andere het Rijk het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Via dit programma werken scholen en culturele instellingen in het hele land samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. Doordat leerlingen in aanraking komen met verschillende vormen zoals muziek, dans, beeldende kunst, theater, hiphop en erfgoed leren ze om hun creatieve en culturele vaardigheden te ontwikkelen en ook persoonlijk en in sociaal opzicht te groeien. Zie verder de website [CmK](#).

Stimuleren van erfgoedbeleving bij jongeren

We laten jongeren op zoveel mogelijk manieren kennis maken met Erfgoed, bijvoorbeeld via het project '[Museumschatjes](#)' en de inzet van een jongerenpanel '[de Erfgoedbende](#)'. Dit panel denkt onder andere mee over hoe jongeren te betrekken bij erfgoed.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (In 2030 > 75% van de bevolking)
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (≥ huidige score van 79%).

Op dit moment wordt een nulmeting uitgevoerd. De uitkomst hiervan is naar verwachting bij de tweede bestuursrapportage beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bijdragen aan ontwikkeling Brabants icoon Van Gogh

We ondersteunen de activiteiten van de Van Gogh Sites Foundation en maken vanuit vrijetijdseconomie, cultuur en sport waar mogelijk koppelingen met de ontwikkeling van het Van Gogh Nationaal Park.

We verbinden erfgoed in voorbeeldprojecten aan de hoofdpogingen van de omgevingsvisie

We zorgen er proactief voor dat bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorische waarden worden meegewogen met als doel dat ze behouden blijven, worden versterkt en/of duurzaam ontwikkeld. Hierbij vormt de [cultuurhistorische waardekaart](#), die gekoppeld is aan de omgevingsverordening de basis. Ook brengen we het belang van cultuurhistorische waarden van een gebied in bij gebiedsontwikkelingen met maatschappelijke opgaven (klimaatadaptatie, energietransitie, krimp of groei). Dit doen we bijvoorbeeld door historische structuren zoals van beekdalen, herkenbaar te houden in de inrichting van het landschap en daarmee het verleden zichtbaar te houden.

Stimuleren bewegen en sporten

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We gaan initiatieven ondersteunen om in samenwerking met het RoutebureauBrabant en andere route organisaties het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Ook ondersteunen we initiatieven van onderaf in samenwerking met onze uitvoeringsorganisaties, sportverenigingen, scholen, maatschappelijke partners en andere instellingen door het openstellen van een [regeling Stimulans voor Bewegen](#). We streven er daarnaast naar om samen met minimaal 15 gemeenten innovatieve oplossingen te ondersteunen die eraan bijdragen dat de openbare ruimte zodanig wordt ingericht dat deze optimaal uitnodigt om gebruikt te worden voor sporten, bewegen en gezond gedrag.

Hiermee geven mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het [beleidskader Gezondheid](#).

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	69.642	-855	68.787
Baten	1.079	-	1.079
Saldo baten en lasten	68.563 N	855 V	67.708 N

Algemeen financieel beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille. Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Wat mag het kosten?

	Bedragen x € 1.000		
Algemeen financieel beleid	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Algemene dekkingsmiddelen	679.634 V	13.471 V	693.105 V
Lasten	5.849	225	6.074
Baten	685.483	13.696	699.178
Overhead, Vpb en stelposten	154.599 N	9.699 N	164.297 N
Lasten	154.599	9.699	164.297
Baten	-	-	-
Mutaties in reserves	99.902 V	70.382 V	170.284 V
Stortingen	434.444	59.350	493.794
Onttrekkingen	534.346	129.732	664.078
Saldo	624.937 V	74.155 V	699.091 V

Paragrafen

Bedrijfsvoering

Inleiding

De ontwikkeling van de bedrijfsvoering ligt op koers. De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen (bijvoorbeeld ten aanzien van energie) en een krappe arbeidsmarkt. Hiernaast gaan de ontwikkelingen op het gebied van informatisering, automatisering en datagedreven werken steeds sneller en we moeten blijvend stappen zetten om onze ambities te realiseren, ook met het oog op vragen die vanuit het Rijk op de provinciale organisatie afkomen. De effecten hiervan worden bij de tweede bestuursrapportage concreter geded.

Eind maart 2023 is gestart met de verduurzaming van Brabantlaan 3 naar een A++ label. De voorbereidingen voor verdere CO2 reductie van het Provinciehuis (Brabantlaan 1) zijn gestart en de uitvoering staat gepland vanaf medio 2024.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling: Een slimme en slagvaardige provincie, opererend in samenwerking met partners en een organisatie die deze manier van werken optimaal ondersteunt

Wat willen we bereiken?

Toekomstbestendige bedrijfsvoering: Een organisatie die klaar voor een nieuwe manier van werken, ontmoeten en reizen, passend bij de 'nieuwe werkelijkheid'

Overall ligt het behalen van deze doelstelling op koers. Op specifieke onderdelen komt realisatie in gevaar, onder meer door stijgende grondstofprijzen, oplopende levertijden, stijgende tarieven van inhuur en het minder snel beschikbaar zijn van personeel.

Wat willen we bereiken?

Aantrekkelijk werkgeverschap: Een aantrekkelijk en modern werkgever zijn om talent voor Brabant aan te trekken en te kunnen behouden

In het algemeen ligt het behalen van deze doelstelling op koers. Op specifieke onderdelen, te weten recruitment en arbeidsmarktcommunicatie, kan realisatie in gevaar komen. Juist in de huidige arbeidsmarkt is recruitment extra van belang. Dit werk is echter op dit moment meer dan wat we kunnen oppakken met de beschikbare capaciteit. Dit betekent dat we moeten prioriteren.

Wat willen we bereiken?

Doorontwikkelen van systemen en benutten van data voor maximale ondersteuning van opgavegestuurd werken

Wat willen we bereiken?

We voldoen aan nieuwe wetgeving en handelen rechtmatig

De implementatie van de Wet open overheid (Woo) loopt volgens planning. Door recente veranderende plannen van het Rijk t.a.v. Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI) wordt het noodzakelijk om zelfstandig een publicatiefunctie in te richten op onze website ten behoeve van de actieve openbaarmaking. Momenteel wordt onderzocht hoe invulling aan deze vereiste gegeven kan worden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Bevlogenheid medewerkers in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de bevlogenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score bevlogenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,4, najaar 2021 7,1).

Beweging en verfrissing in de organisatie.

Voldoende verfrissing en vernieuwing van talent in de organisatie: nieuwe instroom stagiaires, Brammers, Britters, trainees en nieuwe instroom medewerkers met een (tijdelijke) arbeidsovereenkomst: aantal medewerkers t.o.v. totaal (referentiejaar 2019)

De organisatie is 'in control'

Indicator: Jaarlijks wordt een goedkeurende verklaring afgegeven door de accountant bij de jaarrekening.

Goed werkgeverschap in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek hoe medewerkers werkgeverschap van de provincie beoordelen en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score werkgeverschap in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,2, najaar 2021 7,2).

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 95% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Het percentage ligt momenteel op 93,4% binnen de termijn afgehandeld. Door ziekteverzuim, personeelsverloop en krapte op de arbeidsmarkt, wordt de streefwaarde op dit moment niet behaald. Dit jaar wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om het proces van afhandeling te versnellen. De gemiddelde betaaltermijn is 6,7 dagen.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Het percentage ligt momenteel op 90,49% binnen de termijn afgehandeld. De streefwaarde staat onder druk. Dit is hoofdzakelijk nog een na-ijleffect van 2022 met betrekking tot cases die in 2022 al buiten termijn waren maar pas in 2023 tot besluitvorming hebben geleid. Besluitvorming is de peildatum voor de indicator. Inmiddels is de bezetting bij het team Subsidies weer op orde en verwachten we de geldende beslistermijnen weer te halen. Het is echter nog onduidelijk of dit de indicator weer voldoende op kan halen.

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2023	2024	2025	2026
Norm Quotumwet* (aantal fte)	47,8	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar (streefwaarde: 5,50%, 1ste kwartaal 2022: 5,62%)

Deze doelstelling wordt niet gehaald. Mede door een relatief groot aantal langdurig zieken, is het terugdringen van het ziekteverzuim een langdurig proces dat specifieke en additionele inzet van capaciteit vraagt.

De landelijke trend laat zien dat het ziekteverzuim bij overheidsorganisaties relatief hoog is. In 2023 doorlopen we een nieuwe aanbesteding voor de arbodienst, waarbij we extra aandacht hebben voor het speerpunt verzuim.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen (bijvoorbeeld ten aanzien van energie) en een krappe arbeidsmarkt.
- Met de vakbonden zijn aanvullende afspraken gemaakt over de Cao 2022-2023. De uitwerking van deze afspraken wordt bij de tweede bestuursrapportage verwerkt.

Wat mag het kosten?

Bedrijfsvoering	Bedragen x € 1.000		
	Begroting t/m wijz. 2	Wijziging 3	Begroting t/m wijz. 3
Lasten	165.832	594	166.426
Baten	165.832	594	166.426
Saldo baten en lasten	-	-	-